№ 16 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 24

1906
ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 24 № 16

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուբլի. կէս տարվանը 6 բուբլի. առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում դրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ, ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՆԵՐԿԱՅ **1906** ԹՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(34-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 բուբլի է, տասն և մէկ ամսվանը նոյնպէս 10 բ., տասն ամսվանը՝ 9 բ., ինն ամսվանը՝ 8 բ., 8 ամսվանը՝ 7 բ., եօթ և վեց ամսվանը՝ 6 բ., հինգ ամսվանը՝ 5 բ., չորս ամսվանը՝ 4 բ., երեք ամսվանը՝ 3 բ., երկու ամսվանը՝ 2 բ. և մի ամսվանը՝ 1 բուբլի։ Յունվարի 1-ից մինչև 1 յունիսի 4 բուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 բուբլի։

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ. (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն)։ Ստորագրվել կարելի է միայն ամսի 1-ից։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով։ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“ իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Շարժաւութիւններ. Վերջին տեղեկութիւններ. Տեղեկութիւններ գաւառից. Դէպքերը Զրաստանում. Նոր դէպքեր Զանգեզուրում. Մամուլ. Ներկայացուցիչների ընտրութիւնը. Սենատոր Կուզմինսկու զեկուցագիրը. Բաքուի մամուլ-պական նիւթերի կեանքից. Ակադեմիական համա-ժողովը. Նամակ Նուովէրից։ Եւրոպական պրօլետարիատը և ռուսական յեղափոխու-թիւնը. Գանձակի դէպքերի լուսաբանութիւնը թուրքական տեսակէտով. Նամակ Մամբրուս-թեան. Ներքին լուրեր. Ռուսիկական տեղե-կութիւններ. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտա-քին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՌՈՒ-ԹԻՒՆՆԵՐ.

ՇԱՐԺԱՌՈՒԹՆԵՐ

V

Մի շարք յօդուածներում մենք շօշա-փել էինք այն շարժառիթները, որոնցով թուրքերը բացատրում են իրանց բռնած դիրքը դէպի հայերը և արդարացնում իրանց արարքները։

Մենք տեսանք, որ այդ շարժառիթ-ները չեն դիմանում կրիտիկայի և չեն կարող ծառայել իբրև հիմք կոտորածները առաջացնելու համար։

Եթէ կոտորածները տեղի ունեցած չը լինէին, մենք պէտք է ներկայումս անկարելի համարէինք նոյն իսկ այնպիսի ժամանակաւոր սառնութիւններ, ինչպէս երբեմնապէս պատահում են, օրինակ, հա-յերի և վրացիների մէջ։

Բայց կոտորածները եղան, արիւնը թափվեց և մեր երկիրը մինչև այժմ չէ հանգստանում այն յուզմունքներից, որ առաջացրել են հայ-թուրքական սուր յարաբերութիւնները։

Առաջ բերենք և մի առարկութիւն, որ անում են թուրքերը արդարացնելու ի-րանց գժգոհութեան զգացմունքները և բռնած դիրքը։

Այդ առարկութիւնը աւելի ևս փոքր զօրութիւն է իր մէջ պարունակում և յամենայն դէպս ոչ մի կերպով չէ կարող կոտորածների շարժառիթ դառ-նալ։

Ի՞նչ առարկութիւն է դա։

Ահա ինչ։

Թուրքերի ներկայացուցիչները գժգոհ են հայերից այն պատճառով, որ հայերը ցանկանում են գերիշխող դեր կատա-րել Անդրկովկասում։

Անհաւատալի է թւում, որ մարդիկ լուրջ կերպով այդպիսի առարկութիւններ և յայտարարութիւններ անեն։ Բայց մեր ասածը հնարովի չէ և մանաւոր մի խոհակցութիւնից չէ վերցված։

Նա տեղ է գտել կիսապաշտօնական մի արձանագրութեան մէջ թուրք ներկայա-ցուցիչների բարեհաճութեամբ։

Ցիշեցնենք մեր ընթերցողին այդ արա-ձանագրութիւնը։

Ինչպէս յայտնի է, անցեալ տարի յու-նիսի 1-ին Կովկասեան Փոխարքային ներ-կայացաւ հայկական մի պատգամաւորու-թիւն և աւաւ զեկուցում հայերի հերթա-կան մի քանի պահանջների մասին։ Մի քանի ժամանակից յետոյ ներկայացաւ Փոխարքային մի ուրիշ պատգամաւորու-թիւն, կազմված թուրք ներկայացուցչ-ներից, որը գանգատ հարցերի շարքում կանգ առաւ և հայ-թուրքական ընդհա-րումների հարցի վրայ։

Անա այդտեղ թուրք ներկայացուցչ-ները ընդգծեցին հայերի դէրի շրջելու ցանկութիւնը։

Որքան էլ անհեթեթ թւայ մի այդպիսի յայտարարութիւն, բայց նա արված է և պէտք է ենթադրել, որ նրան անողները մի որոշ տրամադրութիւն, մի որոշ միտք արտայայտել են դրանով։

Անկասկած, մեզնից իւրաքանչիւրը կա-խկապէս գերիշխում է միւս ազգերի վրա և թէ ինչ ձևերով է նա կարող գերիշխել ուրիշների վրա։

Իրողութիւնն այն է, որ հայը ներկա-յումս ամենևին չէ գերիշխում Կովկասեան միւս ազգութիւնների վրա։ Ճիշտ է, տեղ տեղ նա կարողացել է մի քանի առաջ-դիմութիւններ անել կրթութեան և արդ-իւնաբերութեան ասպարէզում, բայց քիչ չեն մեր երկրում և այնպիսի տե-ղեր, ուր հայը ընկճված դրութեան մէջ է և միայն նոր-նոր փորձեր է անում թօ-թափելու իրանից տեղական ճնշումները։ Մեզ կասեն, թէ ճիշտ է, հայը այսօր չէ գերիշխում, բայց մի քանի ժամանակից յետոյ նա պէտք է գերիշխող լինի։

Ուրեմն մենք այդտեղ գործ ունենք ա-պագայի երևույթների հետ։ Սակայն ինչով պէտք է գերիշխէ հայը։

Պէտք է ենթադրութիւններ անել։ Անենք։

Եթէ հայը աւելի ուսումնասէր է, աւելի աշխատասէր, աւելի կուլտուրական և այդ պատճառով նա դրաւել է և պէտք է դրաւէ որոշ դիրք հասարակական կամ տնտեսական կեանքում, ինչպէս պէտք է նայենք մենք այդ երևոյթի վրա։ Մի՞թէ թուրքերը կարող են առաջարկել, որ մենք լինենք աւելի քիչ ուսումնասէր, աշխա-տասէր և կուլտուրական։

Ի հարկէ ոչ։

Իսկ եթէ ոչ, այն ժամանակ ինչպէս կարելի է մեղադրել հային թէ նա ձեռք է բերել միլիոններ ազդեցիկ դիրք դրաւելու երկրի կեանքի մէջ։

Մի՞թէ այն միլիոնները, որ ունի հայը իր ձեռքին, արդեւված են թուրքի համար. մի՞թէ թուրքին արգելված է ու-սում առնել և կուլտուրական առաջադի-մութեան նուիրվել։

Ոչ և ոչ։

Մենք դեռ կը հասկանայինք թուրքերի գանգատները, եթէ մենք մենաշնորհված դրութեան մէջ լինէինք, կառավարու-թեան առանձին հովանաւորութեան տակ դրված, բացառիկ արտօնութիւններով։

Իսկ ոչ թէ այդ չէ եղել, այլ և ընդ-հակառակը, վերջին երեք տասնեակ տար-իներում մենք հալածված և զրկված վիճակի մէջ ենք եղել և հային դէմ լինելը այնքան սովորական մի բան էր դարձել, որ հայի պաշտպան հանդիսանալը քաղա-քական էր պահանջում իշխող բնակ-ութիւններից։

Եւ, մենք հայերս սարսափում էինք, տեսնելով թէ ինչպէս մեր հարևանները, փո-խանակ համակրութեան և կարեկցութեան ձեռք մեկնելու մեզ, ընդհակառակը նա-խանձում էին և դեռ մեզնից գանգատ-վում են, որ մենք գերիշխելու հակում-իներ ունենք և արժանի ենք ճնշման և զրկանքների։

Դա այն ցաւալի երևոյթներից մէկն է, որը միայն Անդրկովկասի նման աշխարհ թողած անկիւններում կարող է գոյու-թիւն ունենալ։

Ա. Քալանթար

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԾՈՒԱԺԱՄԸ

Պարսկաստանը մեծ ճգնաժամի մէջ է։ Մի քանի ժամանակ առաջ հեռագիր-ները յայտնեցին, որ Շահը, զինելով հա-զարականութեան և ժողովրդի պահանջ-ներին, հրամայեց կազմել «Արդարութեան Տուն» անունով մի ժողով, բաղկացած հոգևորականներից, հողատէրերի և վա-ճառականութեան ներկայացուցիչներից և յանձնացնել նրան իրաւունք՝ մասնակցել երկրի կառավարութեան գործին։

Այդ ժողովը, որ եւրօպական մասնակի կողմից ողջունվեց իբրև պարլամենտ կամ նրան համազօր օրէնդրական հաստա-տութիւն, պէտք է մշակէ նոր օրէնքներ, բէֆօրմների նախագծեր։

Մուզաֆէրէդդին Շահի այդ քայլը յա-ղուցեց շատերի մէջ այն յոյսը, թէ Իրանի միահեծան տէրը հրաժարվում է ինքնակալական իրաւունքներից և զբա-ղում է, որ հասել է ժամանակը Պարս-կաստանի համար մտնել պարլամենտա-կան կեանքի մէջ։ Ենթադրվում էր, որ այդ զիջողութիւնը կազատէ Պարսկաս-տանը յեղափոխութեան վտանգից և այն բուն ցնցումներից, որոնց ենթակայ է լինում ամէն մի երկիր յեղափոխութեան ժամանակ և երկրի մէջ կարելի կը լինի խաղաղ կերպով մտցնել եւրօպական ըէ-ֆօրմներ, որոնց սկիզբն արդէն դրված է դեռ Նասրէդդին Շահի օրից։

Սակայն նորագոյն հեռագիրները յայտ-նում են, որ յեղափոխական շարժումը Պարսկաստանում սպառնական կերպարան է ստանում և Շահի հրամանով թէ՛ հրան են կանչված Եւրօպայից պարս-կական բոլոր դեսպանները։

Այդ ամենը ցոյց է տալիս, որ դրու-թիւնը Պարսկաստանում սասսիկ ծանր է։

Պարսկական ճգնաժամը նոր չէ. նա վաղուց սկսել է։ Նրա զարգացման, ի հարկէ, շատ նպաստեց Ռուսաստանի յե-ղափոխութիւնը և մանաւանդ հոկտեմբե-րի 17-ի ակտը, բայց պարսկական ժո-ղովրդի ձգտումը՝ ձեռք բերել բէֆօրմ-ներ, մտցնել երկրի մէջ եւրօպական կարգ ու կանոն, սահմանափակել կառա-վարութեան, բիւրօկրատիայի և մանա-ւանդ աքսունի պալատի կամայականու-թիւնները, ազատել հասարակ ժողովուրդը, մանաւանդ գիւղական ժողովուրդը դարերը հարստահարութիւններից, խա-նների, հողատէրերի և նահանգապետների ճնշումներից ու կեղեքումներից — նոր ձգտումն չէ։ Այդ ձգտումը ծագեց դեռ Նասրէդդին Շահի օրով, բայց առանձին այժ և կենսունակութիւն ստացաւ ներ-կայ Շահի օրով, մանաւանդ այն ժամա-նակից, երբ սասպվեց նախկին սադրա-զամ Աթաբէկը, որ համարվում էր ռու-սական կուսակից և յենվելով թէ ռուսա-կան և թէ մանաւանդ հոգևորականու-թեան այժի վրա, միմարում էր ամէն մի վերանորոգչական գործունէութեան։

Սակայն այս անգամ ինքը հոգևոր-կանութիւնը ասպարէզ եկաւ բէֆօրմ-ների պահանջով և դրանով նա, անտա-բակոյս, մեծ զարկ տուեց ժողովրդի պա-հանջին ու յեղափոխական շարժման զար-գացման։ Հոգևորականութեան մտանկցու-թիւնը՝ բէֆօրմներ պահանջելու գործի մէջ, հարթում է շատ մեծ դժուարու-թիւններ, որովհետև հոգևորականութիւնը Պարսկաստանում որքան և ֆանատիկոս, որքան և ինքն ևս յաճախ կեղեքիչ, բայց շատ պարբանութիւններում, ամբողջ դարերի ընթացքում, երբ բռնակալութիւնը, անիշխանականութիւնը տիրապետում էին իրանց բոլոր այժով թշուառ Իրանի վրա, հոգևորականութիւնը որոշ դէպքերում հանդիսանում էր պաշտպանը ժողովրդի, կարողանում էր ամոթել բռնակալութեան հարուածները։

Պարսկաստանի ներկայ յեղափոխական շարժումը բնորոշ է նրանով, որ ուղ-ղված է մասամբ և եւրօպացիների դէմ և ձգտում է եւրօպական բէֆօրմներ մտցնելով հանդերձ երկրում, ազատել Պարսկաստանը կեղեքման և հարստահա-րութեան այն ցանցերից, որ գործել են նրա համար եւրօպացիները։

Այդ խնդրին կը վերադառնանք։

Հ. Սասանեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Բարվանսարայից, յունվարի 21-ին հեռագրում են.

Այսօր Խանուխարի, Զամմամլուի և Զաֆարլուի թուրքերը յարձակվեցին հայոց Ուզունթալա գիւղի վրա. յարձակումը յետ է մղված»։

—

Դիլիժանից, 21 յունվարի, 8 ժ. 45 ր. երեկոյեան.

«Բաքէնդը անա երկրորդ օրն է, որ պաշարված է թուրքերից. խնդրում են օգնութիւն»։

—

Բարվանսարայից, յունվարի 21-ին.

«Ղազախի, Գանձակի և Նոր-Բայազէտի թուրքերը՝ տեղական բէկերի առաջնո-ղութեամբ յարձակվեցին Բաշքէնդի վրա։ Գիւղերը թուրքերը յետ նահանջեցին կրե-լով մեծ կորուստներ։ Պաշարումը վեր-սկսվեց և շարունակվում է. դրութիւնը կրիտիկական է»։

—

Բարվանսարայից յունվարի 22-ից.

«Ուզունթալացիների կողմից ցերեկվայ յարձակումը յետ մղելուց յետոյ, թուր-քերը նոր, աւելի մեծ այժերով յարձակ-վեցին յունվարի 21-ին, կէս գիշերին հայկական Լալիբէկնդ գիւղի վրայ, ներս խուժեցին գիւղը, կողոպտեցին և մա-սամբ այրեցին։ Օգնութիւնը ուշ հասաւ։ թուրքերը վաղ առաւօտեան հեռացան։ Շօսսէի ճանապարհին այրված են Զրա-գցները և խանութները։ Հայերից սպան-ված է 2 մարդ, թուրքերից՝ անպայտ է»։

—

Բարվանսարայից, յունվարի 22-ին.

«Անա երկրորդ օրն է լուր չը կայ Բաշ-շէնդից։ Պաշարող թուրքերը կարել են բոլոր ճանապարհները։

Ընդարձակները շարունակվում են։ Մէկ տեղ թուրքը, միւս տեղ հայը դժուար կացութեան մէջ դնում միւսին։

Թուրք Զաֆարլի գիւղը ենթարկվեց երէկ հայերի յարձակումին։ Ուզունթալի հայերը քշեցին թուրքերից 20 գլուխ տա-ւար։ Իսկ թուրքերը այրեցին Ուզունթա-լայի պօստային կայարանի մօտ գտնվող հայկական խանութները, ջրաղացը, Լալա-քենդ գիւղի մի թաղը և քշեցին տարան տաւարի մի մասը։ Այնտեղ ուղարկված զօրքը առաւց մի քանի զալ հայերի վրա և յետ դարձաւ։

Ցաւոյց յաւելեն են ստացվում Շամշադ-ինից։ Թուրքերը զեկուցանում են, որ վաղը, յունվարի 23-ին, Շամշադինի գա-ւառամասի թուրքերը միացած ոյժերով պէտք է յարձակում գործեն հայ գիւղերի վրա»։

—

Ղազախ 22 յունվարի

Բաքենդից ստացված ամենավերջին տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ Բաշքենդը պաշարված է թուրքերով։ Այ-սօր չորրորդ օրն է, որ պաշարումը շա-րունակվում է։ Թուրքերը բերել են իրանց հետ թնդանօթներ և ռմբակոծում են։ Դարչութիւնը անզօր է օգնելու։

—

Ղազախ, յունվարի 22-ին.

Այսօր տեղեկութիւն ստացանք, որ շու-տով մեր գաւառը կը գան զինուորական նոր մասեր հայ-թուրքական ընդհարում-ները ճնշելու նպատակով։ Ալեքսանդրօ-պոլից դէպի մեր գաւառն են գալիս մէկ էսկադրոն զրագուն երկու վաշտ զօրք կազարդինեան գնդից և թնդանօթներ։ Զօրքերի հրամանատարը կը լինի Լէվից-կին։ Զօրքը ճանապարհ պէտք է ընկնի այսօր Ալեքսանդրապոլից։ Մեզ յայտնի չէ թէ որ ճանապարհով նա կը մտնի մեր գաւառը՝ Ղարաքիլիսի խճուղով և Դե-լիջանի վրայով, թէ երկաթուղու գծով Աղստաֆայի կողմից։

—

Բարվանսարայ, 20 յունվարի.

Վասանդը դեռ անցած չէ։ Թուրքերը թէև յետ են մղված ամէն տեղերից, բայց չեն ընկճվել և պատրաստվում են նոր յարձակումներ գործելու։

Հայերը ընդհարում ունեցան Զօրագ Թուրքերի հետ և նրանց յաղթեցին։ Այդ ընդհարումից յետոյ թուրքերը սպառնում են կարել հայերի հաղորդակցութիւնը Կողբ և Սև-Բար գիւղերի միջև։

Մենք աշխատում ենք հետևել խաղաղ քաղաքականութեան։ Սակայն Ղարագո-յունլուի թուրքերը փորձում են յարձա-կումներ գործելու և մեզ ստիպելու, որ դիմադրենք և ինքնապաշտպանութեան դիմենք։

Այսօր խճուղու վրա թուրքերը սպանել են մի ռուս ստրաժնիկի։

Անընդհատ զինվելը անտեսապէս քայ-քայում է ժողովրդին. բայց ի՞նչ կարող ենք անել անհրաժեշտութեան առաջ։ Գաւառի զրութիւնը շատ ծանր է. կեն-սական մթերքների մեծ պակասութիւն է զգացվում։

Այստեղ լուր է ստացվել, որ Բագուի կողմերից Զաքեամ են եկել մի քանի հարիւր զինված թուրքեր՝ օգնելու իրանց կրօնակիցներին։ Որքան ճիշտ է, չեմ կարող ապահովել։

Տեղեկութիւն ստացանք, որ բաղացե-ների դրութիւնը շատ ծանր է։ Անհրա-ժեշտ է օգնութիւն։ Ստացվել է այս-տեղ միայն 700 պուդ ցորեն։ Գիւղերում ցրված են միայն 150 անձ։

—

Բարվանսարայից, յունվարի 20-ին

«Ձերի հայերը մինչև այժմ դեռ չեն ազատված։ Խանալու գիւղում, յայտնի հողատէր թուրք-բէկ Զիլզազարովի մօտ գերի են 15 բաղացներ—Գրիգոր Տէր-Աբրահամեան քահանայի հետ։ Եթէ գերիներին շուտով չազատեն, նրանց մահը անխուսափելի է։ Մէշադի Անէրի կողմից, որի մօտ էլ գտնվում են։ Այդպիսի դրու-թեան մէջ կան և 108 կրտնցներ, որոնք բռնութեամբ մահմեդականացրած են և գտնվում են գերութեան մէջ Մանսուր-լու գիւղում աւելի քան երկու ամիս։ Տեղական իշխանութիւնները և զօրքերը չեն ազատում գերեաներին. կրկին խնդ-րեցէք բարձր իշխանութեանը»։

—

Գօրիս 23 յունվարի

Զանգեզուրի դատաւորը սկսել են կա-տարածներ։ Բիւրգերը միանալով թուր-քերի հետ, յարձակվել են հայերի վրա։ Սպանվածների և աւերված տեղերի մա-սին դեռ ճիշտ տեղեկութիւններ չը կան։

—

Գօրիսից յունվարի 22-ին հեռագրում են Ալ. Մէլիք-Ազարեանի մէջոցով.

«Զը նայելով գերմարդկային ջանքե-րին, պահպանել հաշտութիւնը, այնու ամենայնիւ խմբային անակնկալ յարձա-կումները, սպանութիւնները, ասա-թալանը, ադանգումները սկսվեցին. հա-ղորդակցութիւնները ընդհատվեցին. տար-ված են շատ տաւար. առաջնորդների ձիերանոցը կողոպտված է Զէյվա, լուրե-րին նայելով նաև Ագարակը։ Սկսվել է թուրք փոքրիկ գիւղերի գաղթումը և հա-մախմբումը մեծ գիւղերի մէջ. ամենա-հարուստ Ղափանը կորստեան ծայրին է հասել։ Նա թողնված է հանգամանքների հոսանքին»։

—

Երէկ, յունվարի 23-ին Գօրիսից ստացանք հետևեալ հեռագիրը։

«Զանգեզուրի դրութիւնը աւելի սար-սափելի է դառնում. յունվարի 6-ին թուրքերը յարձակվեցին Անգեղակոթի վրա, բայց փախան մեծ կորուստներով։ Յունվարի 15-ին շրջապատեցին Մոզէս գիւղը, կողոպտեցին մի քանի տներ, յա-թիվով փախան, թողնելով 17 դիակներ։ Հայերը դրա փոխարէն կողոպտեցին Կե-դազուն և Ուլմալէզը, յունվարի 16-ին պաշարեցին Եղավարը, յետոյ վերցրին պաշարումը թողնելով 30 սպանվածներ։ Յունվ. 21 և 22-ին թուրքերը՝ հազար ձիաւորներ շրջապատեցին Զէյվան, Բլը-ղիմ-բէկին գլուխ ունենալով. հայերը խիստ ընդդիմադրութիւն ցոյց տուին, սպանեցին մի քանի թուրքեր, մինչև որ հասաւ պրիստաւը կազակներով և ցրվեց թուրքական խուժանը։ Ասերա-ժեշտ է կառավարութեան հասատուն վճիռը—վերջ դնելու ընդհարման»։

Ներսէս վարդապետ

—

Բագուից յունվարի 19-ից մեզ գրում են.

«Ամսոյս 18-ին Հաշի-Կարուլ—Բագու երկաթուղու գծի վրա գտնված Թվա-խակայա կայարանում տեղի է ունեցել հետևեալ թալանը։ Երեկոյեան ժամը 6-ին, մի խումբ զինված աւազակներ մօտ 10 հոգի, նեռս են մտնում կայարանի գրա-սենեակը և նախապէս հեռագրական թե-լերը կտրելով և հեռախօսը ջարդելով՝ այնտեղ գտնվածներին մտնվան սպառ-նալիքներ անելով, պահանջում են ցոյց տալ կառավարչի սենեակը և նեռս մըտ-նելով այնտեղ պահանջում են նրանից ունեցած փողը, հակառակ դէպքում սպառնում են բոլորին սրի անցկացնել։ Կառավարիչը ահ ու դողի մէջ, ուրիշ ելք չը գտնելով, ստիպված է լինում իր մօտ գտնված 600 ր. անձնական փողերը տալ անկոչ հիւրերին, որով և ազատվում է մահից։ Աւազակները մի քանի ուրիշ իրեր ևս վերցնելով հեռանում են կա-յարանից, խոստանալով որ էլի պէտք է գան։ Դէպքը պատահեցաւ մի ժամ ան-ցած, ես պատահմամբ այդ կայարանում էի և անձամբ հարց ու փորձ արի եղե-լութեան մասին։ Ծառայողները սարսափի մէջ էին և դէպքի մասին սառնարիւն պատմել չէին կարողանում։ Աւազակները եղել են թուրքեր, որոնց մէջ եղել են լեզգիներ թէ օսեր, այդ ճանաչել չեն կարողացել»։

Տէր-Խաչատրեանց

—

Շուշվէրից, յունվարի 19-ին, մեզ գրում են հետևեալը։

«Ամսոյս 18-ին, գիշերը ժամը 1-ի մօտ, ս. Սարգիս լեռան գագաթից լսվեց հրացանաձգութիւն։ Իսկոյն զինված և գիրք մատած բոլոր խմբերը դուրս եկան և բարձրացան լեռը ու սկսեցին իրանք էլ կրակել։ Սարսափը տիրում էր ամենք-քին. ամենքը ահ ու դողի մէջ էին։ Մեծ ու փոքր, ծեր ու երիտասարդ մի անօ-րինակ եռանդով զինվել էին, ով ինչով կարող էր և պատրաստ սպասում էին, որ ահա թշնամին գալիս է։ Զը տեսց 15 րօպէ, հրացանաձգութիւնը դադարեց։

Այսպէս է բացատրվում այս դէպքը։ Իբր թէ լեռան վրա եղած գիրք մատ տղերքը նկատում և լսում են մթութեան մէջ ինչ-որ շարժում և ձայներ։ Նրանք խսկոյն, մի քանի անգամ կրակ են ա-նում, որին հետևում են և օգնութեան հասած խմբերը։ Ամբողջ գիւղը պաշարե-ցին հայ տղերքը և սպասում էին թշնա-մուն մինչև առաւօտ, բայց հանդիսան անցաւ և ոչինչ չը պատահեց։ Ոչ մի վնաս չեղաւ։

Ուս. Ա. Բաղդասարեանց

—

Գանձակ 23 յունվարի

Գանձակի հայ հասարակութեան կողմից երեք ներկայացուցիչների ատարդ-ութեամբ ուղարկվեց Պետերբուրգ պօստ-ային գլխաւոր վարչութեան կառավար-չին մի հեռագիր, որ մէջ յայտնված է, թէ հայ-թուրքական ընդհարումների պատ-ճառով հայերը անկարող են երթևեկել դէպի թուրքական մասը, ուստի խնդրում են բանալ պօստային մի բաժանմունք քաղաքի հայկական մասում։

—

Ի լրումն «Մշակի» նախորդ համարներում Գանձակից հաղորդած տեղեկութիւնների, առաջ ևս բերում հետևեալը, որ տպված է «Кавказъ» լրագրում։

«Գանձակի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետը հաղորդում է, որ Գան-ձակ քաղաքում սոյն յունվարի 9-ին, մօտաւորապէս առաւօտը ժամի 9-ին, պօստ-հեռադրատան գրասենեակի մօտ թուր-քերը յարձակել ու տարել էին քաղա-քային հիւանդանոցի վերակացու Գէորգ-գենբէկովին։ Դրան իբրև պատասխան, առաջին մէջժէլոյ շրջանի շինութեան մօտ, քաղաքի հայկական մասում, հանաքվեց հայերի մի բազմութիւն, այնտեղ գտնվող թուրք պաշտօնեաներին բռնելու նպա-տակով, մինչև որ Գէորգենբեկովին չը յանձնեն։ Շրջանային վարչութիւնը մասաւ երդուեալ հաւատարմատար Բա-բաքեխով մի քանի հայերի հետ և, յայտ-նելով թուրք պաշտօնեաներին, որ նրանք բռնված են համարվում, պահանջեց, որ նրանք անյապաղ գրեն թուրքերին Գէորգ-գենբէկովին շուտով ազատելու։ Դրանից յետոյ, Բաբաքեխովը հեռացրվեց մեծ-էվոյ շրջանի շինութիւնից կառավարիչ Իգի-մովի կողմից, իսկ եկած կօզակները թուրք պաշտօնեաներին դուրս տարան հացրին քաղաքի թուրքական մասը։ Բա-բաքեխովի վարմունքի մասին զորձը յանձ-նրված է ներկայումս Գանձակի նահան-գական դատարանի դատախազին, որի հրա-կոդութեամբ էլ քննվում է։ Միև-նոյն ժամանակ, որովհետև Բաբաքեխովը իր վարմունքը բացատրում էր նրանով, որ նա ուզում էր փրկել թուրք-պաշտօ-նեաներին հայ ամբոխի զայրոյթից, որոնք Գէորգենբէկովի յափշտակութեամբ սաս-տիկ վրդովված էին,—անկախ դատաստա-նական քննութիւնից,—գեներալ-մայոր Ֆլէյշերը յանձնարարեց զինուորական խա-զարարք յանձնաժողովին քննել լիշեալ դէպքի հանգամանքները խնամքով, ման-բակրկիռ կերպով և պարզել ինչպէս Բա-բաքեխովի, նոյնպէս և միւս մասնակցող հայերի դերը, որպէս զի համապատաս-խան ադմինիստրատիվ պատժի ենթարկի-վեն»։

—

Կովկասեան զօրքերի գլխաւոր հրամանա-տարի օգնականին երէկ գիմեցին, միջնորդելու Ղազախի գաւառում մաշտոցի-Ակսիբի մօտ գերի մնացած Բաղա գիւղի երկու հայ ընտա-նիքների՝ Աւետիք Լեոնեանց և Գրիգոր Ար-զումանեանցի՝ ազգականները, որովհետև գերի մնացածներին մահ է սպառնում։

ԴԷՊՔԵՐԸ ՎՐԱՍՏԱՆՈՒՄ

—

Փոխարքան Ի. Ի. Վորոնցով-Դաշկով ստացել է Յարեկոյէ Սելօյից, Թագաւոր Կայսրից հե-տևեալ հեռագիրը։

«Զինուորական նահանգապետի միջոցով յայտնեցէք Ալարլայի մահմեդական ազգա-բնակութեանը Իմ անկեղծ շնորհակալ-թիւնը Ինձ արտայայտած զգացմունքների համար։ Ձեմ կասկածում, որ նա Ինձ տուած երդմանը հաւատարիմ կը մնայ»։

«ՆԻՎՕԼԱԶ»

—

Ալէնակից եկողները պատմում են, որ զօրքը գալուն պէս հրդեհ սկսվեց գիւա-քաղաքի մէջ։ Գիւղաքաղաքի բնակիչ-ները կատարելապէս անպատրաստ են կրակը հանգցնելու համար և այդ պատ-ճառով գիւղաքաղաքը Աստուծու կամքին է թողված։

—

Սամարէդիից ոչինչ մթիթարական բան չէ լսվում։ Այդտեղ էլ հրդեհ է սկսվել և սպառնում է կրակի ճարակ դարձնել ամբողջ գիւղաքաղաքը։ Բնակիչների մե-ծամասնութիւնը փախել է, այնպէս որ գիւղաքաղաքը կատարելապէս դատարկ-վել է։

—

Բուխայիսի դրութիւնը գեներալ Ալի-խանովի գալուց յետոյ, փոխվել է։ Ամէն մի քայլափոխում զինուորների էք հան-դիպում։ Օր ու գիշեր անընդհատ պատ-րուներ են շրջում։ Գիշերը մարդ չէք տեսնի փողոցներում։

—

Բարթլի գիւղից գրում են. «Զորս օր է, որ գիւղը մտաւ զօրք, մի քանի թնդանօթ-ներով և սկսեց ամբակոծել տեղական կարա-ծատէր իշխան Դիմիտրի Ցիցիշվիլիի տունը։ Ընդամենը տասերեք անգամ թնդանօթաձգու-թիւն եղաւ, որից այդ ահագին շինութիւնը քարուքանդ եղաւ և կատարելապէս այրվեց հրդեհից։ Բազմաթիւ ժողովուրդ ամէն ջանք գործ էր դնում գիւղը ազատելու հր-դեհումից։ Զօրքը պահանջից իրան յանձնել ագիտատորները, պրոպագանդիստները, յեղա-փոխական կազմակերպութիւնների գլխաւոր-ները, զէնքը, պրոկլամացիաները, նորակոչ զինուորագրուները, արքունական և կարուածա-տիրական հարկերը, ասելով որ այդ դէպքում միայն գիւղը կը խնայեն։ Ժողովուրդը մատ-նացոյց արեց մի քանի պարագլուխների վրա և զօրքին յանձնեց, սկսեց զէնքեր բերել և խոստացաւ հարկերը տալ, խնդրելով միայն մի փոքր ժամանակ։ Հրէաների խանութները և բոլոր առևտրական տեղերը կողոպտեցին։ Ժողովուրդը պատերազմի ընտրեց տեղական կարուածատէր Ցիցիշվիլիին և մի քահանայի, որոնք Գօրի գնացին գեներալ-նահանգապետի մօտ և խնդրեցին, որ գիւղը ազատվի աւեր-ումից, խոստանալով կառավարութեան բոլոր պահանջները կատարել։ Գեներալ Բաուէրը պատասխանեց, թէ ոչինչ թեթևութիւն տալ ինքը չէ կարող։

Զանգան կողմերից Գօրի են բերում կա-լանաւորվածներին։ Ժողովուրդը երկիւղի և տառապանքի մէջ է։ Գիւղերից ժողովուրդը անտառները է գնում։

(Ցնօրիս-Փուրցելի)

ՆՈՐ ԴԵՊՔԵՐ ՀՅՈՒՍԻՍԱՅԻՆ ՄԱՍՈՒՄ

Յունվարի 14-ին

Զուտային հայրապետական ընդհանուր մեծ գործարարը, մեկանում տիրող թիւրք հայկական փոխհարաբերությունների հետ, մեր դատաբեր գործերին մի փակված բան։

Արտաքին, լուսաւոր աշխարհից չունենք որ և է լուր, իսկ ներքին սահմանափակ կեանքը, միատեսակ, անտանելի էր և է, իր կենսական սթոյ մթերքների պակասության շնորհիւ։

Մինչև յունվար տեղի ունեցած բոլոր յարձակումների և կռիվների մասին գրել եմ խմբագրության, իսկ յետոյ մի քանի տեղերում էլ նոր դեպքեր եղան թուրքերի կողմից։

Նախ, Ղարսին Ցանձաուէր կարուածքում ապրող ուտարապետ Սուլթանները, որոնք մինչև այժմ իրանց անձնական ձեռնարկությամբ որ և է յարձակում չէին տալիս, յունվարի 4-ին առաջին և ամենամեծ փորձն արին։ Մի խումբ զինված ուտարակներ են ուղարկում Երեքանցոցը Հայ գիւղի դիմաց, անտառի գոյությամբ։ Մոտենում էին 25-30 տնից բաղկացած գիւղը գիշերվա, տեղական պահապանները, նախնեաված օգնության անապարող դաշնակցական եղբայրներից, թուրքերին դիմավորում են և մի քանի հարատևից յետոյ փախցնում և նրանցից 4-ին էլ գերեվարում։ Դեռքի և հանանքի մասին գիւղացիք գիտեն մեր անգրագ և քարտեսիր իրատուներին, որոնք շատ անդամից պէս կրկին իրությունի մոնտանատությունն են լակ սիրում բան և լրեր։

Ամռան 7-ին պաշարման ենթարկվեց և Վերին-Խառանան, ուր պաշարումը խիստ դրվեց։

Յունվարի 9-ին մի խումբ գիւղացիներ (հայկական) Հարիս հայ հասնում են Խոնամա գիւղը, ընդարձակ հարամ է ընկնում, թէ թուրքերը խաչի կողմից (Ծիրանավանքի) քշեցին, տարան հայերի ոչխարները և տարան։ Ցերեկը տանը գիւղացիները տեղ են հասնում։ Գալիս թուրքերը իր բանում, նրանցից երկուսին սպանելով և տարածները յետ խլելով, գիւղ դարձան։

10-ին, էլ մի խումբ Ցնչ գիւղացի երիտասարդներ, Նուռնոց գալիս, Զարշուն Ցորում թուրքական է մի ին հանդիպում։ Գրքը գիմաքությունից յետոյ հայերը բարը են համարել յետ դառնալ և ապատանել Ղարաղլլալ գիւղում, ընկերներից երեքի գիակներն էլ հետները առած։

Մինչև այսօր դատաում տեղի ունեցած դեպքերը այսպես են միայն։

Սակայն, ինչ օրի է գիւղացին, թերևս հեռաբերքի ընկնեցողը։ Նրա կեանքը իր չէ տեսված և սպանվի կարիքների պատճառով, մեռնելությունն գրաբեան է նամանում։ Ալան-թեանի երիվերից, գիւղացին սպանված է ոչխարի հետ և բոլոր տատերը գիւղում պահելու։ Ժամանակը գիւղացուն տուել է կանգի նոր հանան, սրին նա տարը չէ և նրա առաջ գրել մի շարք գժտությունների և կարիքների, իր ունեցած ապրանքը, մալը պահելու։ Ոչխարների հանելը տատերը տարվաց ձմեռ պահվում էին մեր ընդարձակ և անտանապատեանում լարված գիւղերում, (արտաքաղ։ Իսկ ապա, գիւղի գաղտի մարդիկները ինչ-ինչ գրքերի և անասունների ինչ վիճակներ, գիւղացի ինչպես ոչխարները, գիւղացիներ ինչպես ոչխարներ։ Ինչպես ոչխարներ, գիւղացիներ։

Ամռան 7-ին պաշարման ենթարկվեց և Վերին-Խառանան, ուր պաշարումը խիստ դրվեց։

Յունվարի 9-ին մի խումբ գիւղացիներ (հայկական) Հարիս հայ հասնում են Խոնամա գիւղը, ընդարձակ հարամ է ընկնում, թէ թուրքերը խաչի կողմից (Ծիրանավանքի) քշեցին, տարան հայերի ոչխարները և տարան։ Ցերեկը տանը գիւղացիները տեղ են հասնում։ Գալիս թուրքերը իր բանում, նրանցից երկուսին սպանելով և տարածները յետ խլելով, գիւղ դարձան։

10-ին, էլ մի խումբ Ցնչ գիւղացի երիտասարդներ, Նուռնոց գալիս, Զարշուն Ցորում թուրքական է մի ին հանդիպում։ Գրքը գիմաքությունից յետոյ հայերը բարը են համարել յետ դառնալ և ապատանել Ղարաղլլալ գիւղում, ընկերներից երեքի գիակներն էլ հետները առած։

Մինչև այսօր դատաում տեղի ունեցած դեպքերը այսպես են միայն։

Սակայն, ինչ օրի է գիւղացին, թերևս հեռաբերքի ընկնեցողը։ Նրա կեանքը իր չէ տեսված և սպանվի կարիքների պատճառով, մեռնելությունն գրաբեան է նամանում։ Ալան-թեանի երիվերից, գիւղացին սպանված է ոչխարի հետ և բոլոր տատերը գիւղում պահելու։ Ժամանակը գիւղացուն տուել է կանգի նոր հանան, սրին նա տարը չէ և նրա առաջ գրել մի շարք գժտությունների և կարիքների, իր ունեցած ապրանքը, մալը պահելու։ Ոչխարների հանելը տատերը տարվաց ձմեռ պահվում էին մեր ընդարձակ և անտանապատեանում լարված գիւղերում, (արտաքաղ։ Իսկ ապա, գիւղի գաղտի մարդիկները ինչ-ինչ գրքերի և անասունների ինչ վիճակներ, գիւղացի ինչպես ոչխարներ, գիւղացիներ ինչպես ոչխարներ։ Ինչպես ոչխարներ, գիւղացիներ։

Յունվարի 22-ին հրատարակվեց հայերեն մի նոր հարթաթերթ «Աշխատանք» անունով, որի խմբագիր-հրատարակիչն է գիւղացուս Ս. Ալեքսանան։ Նոր հարթաթերթը, որ իրան անուանում է ժողովրդական, տեսնում գիւղացիական, «Ծրագիր և նպատակ» առաջնորդի և ուրիշ յոդուածների մէջ խոստանում է տալիս, որ ինքը պէտք է օգտակար գիր կատարի գիւղացու համար։

Սակայն յոդուածները գրված են այնպիսի անմատչելի լեզուով, որ հազիվ թէ գիւղացին հասկանալ նրանց։ Եւ եթէ նոր հարթաթերթը ուշ չը դարձնէ ժողովրդականանալու վրայ, նա անկարող կը լինի ծառայել իր նպատակին։

Մեր ձեռքին է Ներկայումս նոյնպէս մի ժողովրդական թերթ, որ հրատարակվում է Կիևում, «Южная Ведь» անունով։ Նա նոյնպէս իրան հարամ է դրել տգիտության խոսքի միջոցով աշխատել ժողովրդական լայն մասաներին, գլխաւորապէս աշխատաւոր դասի, քաղաքական դատարակությունում։ Այստեղ յոդուածները կազմված են աւելի աշող, ընդհանրապէս այնպիսի ոճով և լեզուով, որ հասկանալի են ժողովրդի մարդուն։

Ի միջի այլոց զուտական ապատությունն է թողնում շաբաթաթերթի արտամարտական վերաբերմունքը դէպի նախորդ այն գործողները, որոնք շշափել են գիւղատնտեական հարցեր հայ գրականության մէջ։

Առաջին համարը անցեալ է։ Ցանկալի է որ միմիները ազատ լինեն առաջինի պակասությունից։

* * *

Թիֆլիսում հրատարակվող գիւղատնտեական «Кавказск. Сельск.-Хозяйство» շաբաթաթերթը իր վերջին համարում տալել է հետևեալ խմբագրական ազդը։

Մի շարք յոդուածների նկատողությունների մէջ, որոնք գեռեղված էին մեր լրագրի անցած տարվայ համարներում, մենք նկարագրել էինք այն ծանր դրությունը, որի մէջ գտնվում է գիւղատնտեսությունը Անդրկովկասի բոլոր մասերում տիրող անկարգությունների պատճառով։ Մենք շարունակ լոյս էինք տածում, որ շուտով գիւղատնտեսությունը իր բնական շուրջի մէջ կը մտնի և հնարաւոր կը լինի շարունակել մեր գիւղում կուլտուրական կեանքը։

Գիւղատնտեսն այժմ ոչ ժամանակ և ոչ հնար ունի մտածելու կուլտուրական բարեբարությունների կամ կենդանիների ու բույսերի ազնուացման մասին։ Նրան ամենից առաջ տանջում է այն հոգսը, թէ ինչպես պէտք է կարող հասատակել այն տեղում, ուր գտնվում է նրա տնտեսությունը։ Եւ մենք այս հանգամանքներում, բնական է, անկարող ենք զրաղեցնել նրա հետաքրքրությունը տեխնիկական հարցերով։

Մենք լոյս ունենք, որ մեր երկրի գիւղատնտեսությունը կը վերականգնվի։ սակայն նրանում հարատևելու համար, քան այն, ինչ որ սանդեցնում այդ անցքերը։ Նրանք ընդարձակ նիւթ մատակարարեցին, որպէս ապացոյց կառավարական իշխանության անկարողության մասին։ Այն ժամանակ, երբ գիւղատնտեսը ինտերվենտ դասակարգերը արտայայտում էին լրանը բոլորը ժողովներում, ասպնդեն մասան լռել էր։ բայց նա նոյնպէս փետրվարեան 6—10 անցքերից յետոյ եզրակացրեց, որ իշխանությունը կամ չէ կարողանում, կամ թէ չէ ուզում պաշտպանել անձի և սեպհականության ապահովությունը, և սկսեց արդարությամբ գէնք ձեռք բերել ինքնապաշտպանության նպատակով, եթէ այդ անցքերը կրկնվելու լինեն։

Այդպէս պէտք է հասկանալ Բաքուում գտնվող գէնքերը պահելու նկատմամբ բարձրաթիւ դէպքերը։ Ինտելիգենցիայի և մասամբ մէջ եղած կասարելու համերաշխությունը նրանում, որ Բաքու քաղաքում փետրվարի 6—10-ի անկարգությունների վերջ տալու համար ոչ որ չէ խոսում այլ կերպ, բայց եթէ հայերի ու թուրքերի մէջ կայացած հաշտության մասին։ Աւելի զգոյշները խոսում են միայն ժամանակաւոր խաղաղության մասին, և ոչ որ մի բառով անգամ չէ յիշում իշխանության մասին։ Փետրվարի 6—10 անցքերից յետոյ գէպի իշխանությունը ատած հաւասար բարձրա սահմանով կրաւ, և այն էլ ոչ թէ գէպի նրա տարարին այժմ, այլ ներքինը, մինչև արտաքին բաւարար այժ ունենալու մասին, թ թիւս որի և թնդանոթային, չէր կարող Բաքուում ոչ ոքի յայտնի չը լիներ։

Վերոյիշեալ երկու պատճառներից բացի,— արդեն բոլորին են և, այսպէս ասած, պատճառան, «նոյնաբ Նուռմինկին մեծ նշանակությունն է տալիս իշխանությունների զորությունների՝ սատակացած հանդուրեան օրէնքների գործադրության և քաղաքական հնարաւորությունների մասին։

Անհնաբար առաջ է բերում մի շարք փաստեր, որոնք ատատիների են նման, որոնցից երևում է թէ ինչ թեթևամտությամբ էին վերաբերվում, եթէ աւելին չասենք, Բաքուի իշխանությունները՝ դէպի ազգաբնակության իրաւունքները։

Խոսելով քաղաքական ստիկանության մասին, անհնաբար Նուռմինկին մի շարք օրինակներ է առաջ բերում՝ ապացուցանելով «ժանդարմական հրամանի ծառայողների ոչ միայն ագիտությունը յեղափոխական շարժումը հսկանալու համար, այլ և օրէնքով որոշված գործողությունների կարգերի մասին տարբերական հասկացողություն չունենալը։ Բաքուի ժանդարմական հսկողության վրա հիմնվելով, քաղաքական ստիկանության վերակազմումը անհրաժեշտ պահանջ է ներկայացնում։

ԲԱԳՈՒԻ ՄԱՀՄԵԴԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

III

Երրորդ ուշագրաւ երևույթը Բաքուի մահմեդականների կեանքում այն միտքն է, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբերի 26-ի կիրակի օրը, հասարակական Ժողովարանի ամառանոցում, որ Բաքու քաղաքում փետրվարի 6—10-ի անկարգությունների վերջ տալու համար ոչ որ չէ խոսում այլ կերպ, բայց եթէ հայերի ու թուրքերի մէջ կայացած հաշտության մասին։ Աւելի զգոյշները խոսում են միայն ժամանակաւոր խաղաղության մասին, և ոչ որ մի բառով անգամ չէ յիշում իշխանության մասին։ Փետրվարի 6—10 անցքերից յետոյ զէպի իշխանությունը ատած հաւասար բարձրա սահմանով կրաւ, և այն էլ ոչ թէ զէպի նրա տարարին այժ, այլ ներքինը, մինչև արտաքին բաւարար այժ ունենալու մասին, թ թիւս որի և թնդանոթային, չէր կարող Բաքուում ոչ ոքի յայտնի չը լիներ։

Վերոյիշեալ երկու պատճառներից բացի,— արդեն բոլորին են և, այսպէս ասած, պատճառան, «նոյնաբ Նուռմինկին մեծ նշանակությունն է տալիս իշխանությունների զորությունների՝ սատակացած հանդուրեան օրէնքների գործադրության և քաղաքական հնարաւորությունների մասին։

Անհնաբար առաջ է բերում մի շարք փաստեր, որոնք ատատիների են նման, որոնցից երևում է թէ ինչ թեթևամտությամբ էին վերաբերվում, եթէ աւելին չասենք, Բաքուի իշխանությունները՝ դէպի ազգաբնակության իրաւունքները։

Խոսելով քաղաքական ստիկանության մասին, անհնաբար Նուռմինկին մի շարք օրինակներ է առաջ բերում՝ ապացուցանելով «ժանդարմական հրամանի ծառայողների ոչ միայն ագիտությունը յեղափոխական շարժումը հսկանալու համար, այլ և օրէնքով որոշված գործողությունների կարգերի մասին տարբերական հասկացողություն չունենալը։ Բաքուի ժանդարմական հսկողության վրա հիմնվելով, քաղաքական ստիկանության վերակազմումը անհրաժեշտ պահանջ է ներկայացնում։

ԲԱԳՈՒԻ ՄԱՀՄԵԴԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

III

Երրորդ ուշագրաւ երևույթը Բաքուի մահմեդականների կեանքում այն միտքն է, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբերի 26-ի կիրակի օրը, հասարակական Ժողովարանի ամառանոցում, որ Բաքու քաղաքում փետրվարի 6—10-ի անկարգությունների վերջ տալու համար ոչ որ չէ խոսում այլ կերպ, բայց եթէ հայերի ու թուրքերի մէջ կայացած հաշտության մասին։ Աւելի զգոյշները խոսում են միայն ժամանակաւոր խաղաղության մասին, և ոչ որ մի բառով անգամ չէ յիշում իշխանության մասին։ Փետրվարի 6—10 անցքերից յետոյ զէպի իշխանությունը ատած հաւասար բարձրա սահմանով կրաւ, և այն էլ ոչ թէ զէպի նրա տարարին այժ, այլ ներքինը, մինչև արտաքին բաւարար այժ ունենալու մասին, թ թիւս որի և թնդանոթային, չէր կարող Բաքուում ոչ ոքի յայտնի չը լիներ։

Վերոյիշեալ երկու պատճառներից բացի,— արդեն բոլորին են և, այսպէս ասած, պատճառան, «նոյնաբ Նուռմինկին մեծ նշանակությունն է տալիս իշխանությունների զորությունների՝ սատակացած հանդուրեան օրէնքների գործադրության և քաղաքական հնարաւորությունների մասին։

Անհնաբար առաջ է բերում մի շարք փաստեր, որոնք ատատիների են նման, որոնցից երևում է թէ ինչ թեթևամտությամբ էին վերաբերվում, եթէ աւելին չասենք, Բաքուի իշխանությունները՝ դէպի ազգաբնակության իրաւունքները։

Խոսելով քաղաքական ստիկանության մասին, անհնաբար Նուռմինկին մի շարք օրինակներ է առաջ բերում՝ ապացուցանելով «ժանդարմական հրամանի ծառայողների ոչ միայն ագիտությունը յեղափոխական շարժումը հսկանալու համար, այլ և օրէնքով որոշված գործողությունների կարգերի մասին տարբերական հասկացողություն չունենալը։ Բաքուի ժանդարմական հսկողության վրա հիմնվելով, քաղաքական ստիկանության վերակազմումը անհրաժեշտ պահանջ է ներկայացնում։

ՍԵՆԱՏՈՐ ԿՈՒԶՄԻՆԿԻՆ ԶԵԿՈՒՅՑԱԳԻՐԸ

Սենատոր Կուզմինկին—Բաքուում կատարած իր քննությունների մասին տուած տեղեկագրի մէջ, որից քաղուածաբար առաջ է բերում «Торгово-Промышл. Газета»—լրագիրը, ասում է.

«Հայոց եկեղեցական կայքերի գրաւումը և ընդունելը շատ քաղաքներում կատարվում էր խաղաղ անկարգությունների, որոնց նպատակի համար պահանջվում էր զինուորական ոյժ։ Այդ դէպքը յարուցեց ընդդիմադրական տրամադրություն նոյն իսկ այնպիսի տարերքներ մէջ, որոնք մինչև այդ համեմատաբար խաղաղ էին։ Դրօշակների կուսակցությունը, որ մինչև այդ ժամանակ իրան միակ նպատակն էր դրել մարանել Թիւրքա-Հայաստանում, դրա, տարիով թաղուելի բաց թողեց «ուս քաղաքացիներին», որի մէջ նա յարատարում էր, որ մուտք է գործում յեղափոխական շարժի վրա մարանելու ուսս կառավարության դեմ, և, արդարև, նա սկսեց ընդարձակ չափերով ագիտացիա անել ազգաբնակության մէջ, բայց ի բաց թողնելով, որ իրանց ներկայացուցիչները յունիսի 12-ի օրէնքի տակ թողարկ կատարել են մի շարք տերբօրիստական ակտեր, իշխանության ներկայացուցիչների դէմ։

Յեղափոխական շարժումն սատականալուն անգամն ներգործության են արել փրարվարի 6—10 անցքերը։ «Իմաստ է, ասում է անտաոր Կուզմինկին,—երևակայել ուելի բարեպատեն պայմաններ կասակարությունն պէտք է գիտացիա անելու համար, քան այն, ինչ որ սանդեցնցին այդ անցքերը։ Նրանք ընդարձակ նիւթ մատակարեցին, որպէս ապացոյց կառավարական իշխանության անկարողության մասին։ Այն ժամանակ, երբ գիւղատնտեսը ինտերվենտ դասակարդերը արտայայտում էին լրանը բոլորը ժողովներում, ասպնդեն մասան լռել էր։ բայց նա նոյնպէս փետրվարեան 6—10 անցքերից յետոյ եզրակացրեց, որ իշխանությունը կամ չէ կարողանում, կամ թէ չէ ուզում պաշտպանել անձի և սեպհականության ապահովությունը, և սկսեց արդարությամբ գէնք ձեռք բերել ինքնապաշտպանության նպատակով, եթէ այդ անցքերը կրկնվելու լինեն։

Այդպէս պէտք է հասկանալ Բաքուում գտնվող գէնքերը պահելու նկատմամբ բարձրաթիւ դէպքերը։ Ինտելիգենցիայի և մասամբ մէջ եղած կասարելու համերաշխությունը նրանում, որ Բաքու քաղաքում փետրվարի 6—10-ի անկարգությունների վերջ տալու համար ոչ որ չէ խոսում այլ կերպ, բայց եթէ հայերի ու թուրքերի մէջ կայացած հաշտության մասին։ Աւելի զգոյշները խոսում են միայն ժամանակաւոր խաղաղության մասին, և ոչ որ մի բառով անգամ չէ յիշում իշխանության մասին։ Փետրվարի 6—10 անցքերից յետոյ զէպի իշխանությունը ատած հաւասար բարձրա սահմանով կրաւ, և այն էլ ոչ թէ զէպի նրա տարարին այժ, այլ ներքինը, մինչև արտաքին բաւարար այժ ունենալու մասին, թ թիւս որի և թնդանոթային, չէր կարող Բաքուում ոչ ոքի յայտնի չը լիներ։

Վերոյիշեալ երկու պատճառներից բացի,— արդեն բոլորին են և, այսպէս ասած, պատճառան, «նոյնաբ Նուռմինկին մեծ նշանակությունն է տալիս իշխանությունների զորությունների՝ սատակացած հանդուրեան օրէնքների գործադրության և քաղաքական հնարաւորությունների մասին։

Անհնաբար առաջ է բերում մի շարք փաստեր, որոնք ատատիների են նման, որոնցից երևում է թէ ինչ թեթևամտությամբ էին վերաբերվում, եթէ աւելին չասենք, Բաքուի իշխանությունները՝ դէպի ազգաբնակության իրաւունքները։

Խոսելով քաղաքական ստիկանության մասին, անհնաբար Նուռմինկին մի շարք օրինակներ է առաջ բերում՝ ապացուցանելով «ժանդարմական հրամանի ծառայողների ոչ միայն ագիտությունը յեղափոխական շարժումը հսկանալու համար, այլ և օրէնքով որոշված գործողությունների կարգերի մասին տարբերական հասկացողություն չունենալը։ Բաքուի ժանդարմական հսկողության վրա հիմնվելով, քաղաքական ստիկանության վերակազմումը անհրաժեշտ պահանջ է ներկայացնում։

ԲԱԳՈՒԻ ՄԱՀՄԵԴԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

III

Երրորդ ուշագրաւ երևույթը Բաքուի մահմեդականների կեանքում այն միտքն է, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբերի 26-ի կիրակի օրը, հասարակական Ժողովարանի ամառանոցում, որ Բաքու քաղաքում փետրվարի 6—10-ի անկարգությունների վերջ տալու համար ոչ որ չէ խոսում այլ կերպ, բայց եթէ հայերի ու թուրքերի մէջ կայացած հաշտության մասին։ Աւելի զգոյշները խոսում են միայն ժամանակաւոր խաղաղության մասին, և ոչ որ մի բառով անգամ չէ յիշում իշխանության մասին։ Փետրվարի 6—10 անցքերից յետոյ զէպի իշխանությունը ատած հաւասար բարձրա սահմանով կրաւ, և այն էլ ոչ թէ զէպի նրա տարարին այժ, այլ ներքինը, մինչև արտաքին բաւարար այժ ունենալու մասին, թ թիւս որի և թնդանոթային, չէր կարող Բաքուում ոչ ոքի յայտնի չը լիներ։

Վերոյիշեալ երկու պատճառներից բացի,— արդեն բոլորին են և, այսպէս ասած, պատճառան, «նոյնաբ Նուռմինկին մեծ նշանակությունն է տալիս իշխանությունների զորությունների՝ սատակացած հանդուրեան օրէնքների գործադրության և քաղաքական հնարաւորությունների մասին։

Անհնաբար առաջ է բերում մի շարք փաստեր, որոնք ատատիների են նման, որոնցից երևում է թէ ինչ թեթևամտությամբ էին վերաբերվում, եթէ աւելին չասենք, Բաքուի իշխանությունները՝ դէպի ազգաբնակության իրաւունքները։

Խոսելով քաղաքական ստիկանության մասին, անհնաբար Նուռմինկին մի շարք օրինակներ է առաջ բերում՝ ապացուցանելով «ժանդարմական հրամանի ծառայողների ոչ միայն ագիտությունը յեղափոխական շարժումը հսկանալու համար, այլ և օրէնքով որոշված գործողությունների կարգերի մասին տարբերական հասկացողություն չունենալը։ Բաքուի ժանդարմական հսկողության վրա հիմնվելով, քաղաքական ստիկանության վերակազմումը անհրաժեշտ պահանջ է ներկայացնում։

ԲԱԳՈՒԻ ՄԱՀՄԵԴԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

III

Երրորդ ուշագրաւ երևույթը Բաքուի մահմեդականների կեանքում այն միտքն է, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբերի 26-ի կիրակի օրը, հասարակական Ժողովարանի ամառանոցում, որ Բաքու քաղաքում փետրվարի 6—10-ի անկարգությունների վերջ տալու համար ոչ որ չէ խոսում այլ կերպ, բայց եթէ հայերի ու թուրքերի մէջ կայացած հաշտության մասին։ Աւելի զգոյշները խոսում են միայն ժամանակաւոր խաղաղության մասին, և ոչ որ մի բառով անգամ չէ յիշում իշխանության մասին։ Փետրվարի 6—10 անցքերից յետոյ զէպի իշխանությունը ատած հաւասար բարձրա սահմանով կրաւ, և այն էլ ոչ թէ զէպի նրա տարարին այժ, այլ ներքինը, մինչև արտաքին բաւարար այժ ունենալու մասին, թ թիւս որի և թնդանոթային, չէր կարող Բաքուում ոչ ոքի յայտնի չը լիներ։

Վերոյիշեալ երկու պատճառներից բացի,— արդեն բոլորին են և, այսպէս ասած, պատճառան, «նոյնաբ Նուռմինկին մեծ նշանակությունն է տալիս իշխանությունների զորությունների՝ սատակացած հանդուրեան օրէնքների գործադրության և քաղաքական հնարաւորությունների մասին։

Անհնաբար առաջ է բերում մի շարք փաստեր, որոնք ատատիների են նման, որոնցից երևում է թէ ինչ թեթևամտությամբ էին վերաբերվում, եթէ աւելին չասենք, Բաքուի իշխանությունները՝ դէպի ազգաբնակության իրաւունքները։

Խոսելով քաղաքական ստիկանության մասին, անհնաբար Նուռմինկին մի շարք օրինակներ է առաջ բերում՝ ապացուցանելով «ժանդարմական հրամանի ծառայողների ոչ միայն ագիտությունը յեղափոխական շարժումը հսկանալու համար, այլ և օրէնքով որոշված գործողությունների կարգերի մասին տարբերական հասկացողություն չունենալը։ Բաքուի ժանդարմական հսկողության վրա հիմնվելով, քաղաքական ստիկանության վերակազմումը անհրաժեշտ պահանջ է ներկայացնում։

ԱԿԱԴԵՄԻԱԿԱՆ ՀԱՄԱՃԱՐԴԱԿ

Ակադեմիական համաժողովը բացվեց յունվարի 14-ին պրոֆեսոր Ն. Ի. Կարէեվի ճառով։ Ողջունելով համաժողովը, հանաւոր երկիրը է յայտնում, որ գաղափարությունը կարող է լուսաւորվիլ։ Այդ հարաւորությունը նախատեսվում է ոչ միայն քաղաքներում, այլ և դուռ պրոֆեսիոնալ հողի վրա։ բացի դրանից սուր յարաբերություններ են նկատվում զանազան ասիճանի ներկայացուցիչների միջև, որովհետև դաշնակցությունը միացնում է զանազան ասիճանների և դրությունների ակադեմիական գործիչներին։ Վերջնաբանության մէջ ասկոյս, պրոֆեսորը այն համոզմունքը յայտնից, որ այն հիմքը, որի վրա դրված է ակադեմիական դաշնակցությունը,—գիտությունը—կը յարձակ և դաշնակցությունը իր գոյությունը կը պահպանէ հասատատուն կերպով։

Պրոֆեսոր Բոնդ զեկուցում է անում բարձրագոյն զարգացների դրության մասին կապելով դրան միանգամայն հարցի հետ։

Պրոֆեսոր Լէվիսոն—Լէսսինգին, հարց է դնում, թէ ով է մեղաւոր, որ զարգացները փակված էին։ Ասում են, որ դրա մէջ մեղաւոր են ծայրայեղ կուսակցությունները։ Ես չեմ ուզում, յայտնում է պրոֆեսորը, զրանց պաշտպան հանդիսանալ ոչտեղ, բայց ես պնդում եմ այն, որ այստեղ մեղաւորը ուսական իրականությունն է։ Երբ իր ժամանակին վճռվում էր միտինգների հարցը, ակադեմիական դաշնակցությունը համարեա մասնակցեց այն մեղքը յայտնելուց, թէ չէ պէտք է թույլ տալ միտինգները զարգացների պատերի մէջ, ով է մեղաւոր զարգացների փակման, նոյնպէս և այն բոլոր բաների մէջ, որ կատարվում է մեզ մօտ։ Ծայրայեղ կուսակցությունները այստեղ ամենին մեղաւորություն չունեն։ Երբ նրանց կողմից տեղի ունեին ծայրայեղ գործողություններ, դա միայն պատասխան էր կառավարության գործողություններին, որը յամառությամբ միայն մի նպատակի է հետևում, այն թուրքայում, որ ասեակ ժողովրդերին մասնակցողների թիւը եղել է մի հնայական թիւ—մէկ և կէս միլիոն։ Միտինգներ տեղի են ունեցել Բրեսլաւում, Դանձիգում, Դրեզդենում, Էրֆուրտում, Եսէնում, Ֆրանկֆուրտում (Մայնի վրա), Հանովերում, Կիլում, Կոլոնում, Կեօնում, Գոտնանում և կայսրության այլ բազմաթիւ քաղաքներում։

Դատարան։ Հոսում դանուորական կուսակցությունները նախորդ օրվանից, յունվարի 8-ից, յայտնել էին իտալական զբօշաարարությունը, որ հետևեալ օրը, պէտք է կէս օրից յետոյ գադարեցնել բոլոր աշխատանքները, որպէսզի մասնակցեն բանուորական այն հսկայ միտինգին, որ պիտի կազմակերպեն այդուհետև, ուստեղ ռուսական յեղափոխության պատմական օրվայ տարեդարձը, և ուղարկելու եղբայրական ողջոյն, ռուս ասանվող պրոլետարիատին և յեղափոխության մարտիկներին։ Ցոյցին մասնակցեցին ոչ միայն սոցիալիստական կազմակերպությունները, այլ հանրապետությունը դուսարվելու հնարաւորություն չունէր, ուստեղական խումբը հնարաւոր չը գտաւ հրաժարվելու իր նախկին որոշումից։

Պրոֆեսոր Իվանով, Կիևից, ասեց, որ ամենուրեք տեղի ունէր կռիւ իրաւունքի համար, բայց Կիևում, հարաւ-արևմտեան նահանգներում լիակատար մարդով կռիւ չը կար։ Կար միայն յարձակման կառավարության կողմից թէպէտև զրա համար բաւարար առիթներ չը կային։ Իսկ երբ հոկտեմբերի 17-ին առաջին անգամ փողոցներում լսվեցին արդար, բայց հանդատացուցիչ խոսքեր, երբ բաղաքը ուռում էր մանիֆեստաներ, զինուորները հրացանի էին բռնում հասարակությունը, իսկ երեկոյան, ասանիանության կարգադրությամբ, ջարդ եղաւ։ Եւ դա տեղի սարսափելի էր, քանի՞ օսկվայում. որովհետև այդտեղ սկզբում գոնէ պատերազմի նման մի բան կար, իսկ մեզ մօտ բոլոր ժամանակ սպանդանոց էր միայն։ (Рус. Вѣд.)

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒԼԱՎԷՐԻՑ

Շուլավէր, 18 յունվարի։ Ամսոյ 17-ին նշանակված էր Շուլավէրի հասարակության Տասնեակի ընտրությունը։ Ընտրության մասնակցում էին Մեծ Շուլավէրի, Փոքր-Շուլավէրի, Դուզրի հայ գիւղերի և վրայ Միսն գիւղի ժողովուրդը։ Ընտրությունը կատարում էր հաշտարար մինչեւրդ Թօփչի, իսկ կարգը պահպանում էր գաւառապետի օգնական Բարաձէն։

Հաշտարար միջնորդը յայտնելով, որ Մեհրաբանը հրաժարական է տուել, սկսեց ժողովրդին առարկությունները անել և յարձակ թէ տրամադրել ուրիշին ընտրելու։ Երկար վիճաբանությունից յետոյ, հասարակությունը սկսեց աղաղակել, որ ինքն երբէք Մեհրաբանից ձեռք չէ վերցնի, որքան էլ նա հրաժարվի, ուստի միաձայն ընդդէմ երեքի, նորից չորրորդ անգամ վերընտրեց տանուտէր պ. Մեհրաբանցին նրա բարակարությամբ։ Հաշտարար միջնորդը ուշադրություն անելով ժողովրդի խնդրագրը, կանչեց պ. Մեհրաբանցին և առաջարկեց յարգել ժողովրդի խնդիրը և նորից տանուտէրություն պաշտօնը։ Մեհրաբանը նախ շնորհակալություն յայտնեց հասարակությունը, որ իր ծառայությունը գնահատեցին, բայց որովհետև 9 տարի վեր է ընտրում իրան, բայց որովհետև 9 տարի վեր է ընտրում իրան, բայց որովհետև 9 տարի վեր է ընտրում իրան

սականներն ու ռեհիմանականները։ Միլասական տեղի ունեցաւ երկու միտինգ։ Բանւորները թափօր կազմելով՝ գնային Հինդ-Օր անուանված արձանին ուխտ և նրա ոտքերը նուիկեցին կարմիր շանթրամի փունջերի զարդերով։

Ֆրանսիան։ Բացի ? տեղերից տասը տարբեր հասակական ցոյցերից, բոլոր գաւառական քաղաքներում տեղի ունեցան բազմամարդ միտինգներ։ Տուլօնում գինանոցի, տրանսպորտական բանւորները՝ թիւով 4,000, էկսօրից յետոյ ժողովելով Էգլեն-Սիբրեում քուէարկեցին մի օրագրգ, որով յայտնում էին՝ իրանց համերաշնքը ռուս պրօլետարիատին։ Հռեմօրների շարքում կար և Տուլօնի քաղաքագլուխը։ Շերբուրգում, էկս օրից յետոյ, Այմարի սրահում, արտասանվեցին հինգ ճառեր զանազանելով կառաջնորդները և փառաբանելով ռուս պրօլետարիատի հերոսութիւնը։ Միտինգներ տեղի ունեցան նոյնպէս Անժէում և Տրէյազէում։ Սէն-Լուիէնում, տեղի ունեցաւ մի մեծ ցոյց, որ կազմակերպել էր Լուարի սոցիալիստական Ֆեդերացիան։ Այս օրից յետոյ ժամի 4½-ին կայացաւ մի միտինգ, աշխատանքի Բօրսայում, քաղաքագլուխ Լէդէնի նախագահութեան տակ։ Տրուայում 1,200 բանւորների առաջ խօսեցին ֆրանսիական սոցիալիզմի երկու խոշոր պարագլուխները Գեսա և Սամբա։ Բացարձրին Ռուսաստանի յեղափոխութեան անտեսական պատճառները, գաւառապարեցին ինքնակալութիւնը և հաստատեցին իրանց համակրութիւնը ռուս պրօլետարիատի հետ, որին ուղարկեցին իրանց հեռագրումները պրայայտութիւնը։ Լիմոնում ցոյցը մասնաւորապէս վառակեղ եղաւ։ Նա կազմակերպած էր Մարդու և քաղաքացու Իրաւունքների պաշտպանութեան Լիգայի, սոցիալիստ Միացեալ Կուսակցութեան և «Ռուս ժողովրդի Բարեկամներ» ընկերութեան կողմից։ Միտինգը տեղի ունեցաւ Գեղարուեստների պալատում, ուր խօսեցին բազմաթիւ հռետորներ, որի մէջ ալյոց և մի ռուս։ Միտինգից յետոյ ցոյցարարները երկու կարմիր զրօշակներով և Internationale յայտնի սոցիալիստական երգը հնչեցնելով ման եկան քաղաքի գլխաւոր մասերում։

ԳԱՆՁԱԿԻ ԴԻՊՊԵՐԻ ԼՈՒՍԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԵՏՈՎ.

Գանձակի թուրք հասարակութեան մի քանի ներկայացուցիչները տպել են մի նամակ Գանձակի հայ-թուրքական արբունիով ընդհանուրների մասին «Кавказъ» լրագրի № 16-ի մէջ։ Նրանց ասելով դա է «ճշմարիտ խօսքը»։ Տալով այդ «ճշմարիտ խօսքի» թարգմանութիւնը, մենք առանձին կը խօսենք նրա մասին։

Մի շարք լօրդառմներում, որ տպագրեցին Թիֆլիսի թերթերի մէջ Գանձակի անկարգութիւնների մասին, վառ գոյներով է նկարվում ծանր մեղադրանքը այդ դէպքերի մէջ գնեռալ Տակայշվիլու։ տեղական ասիական ազգաբնակչութեան և, գլխաւորապէս, թուրք ինտելլիգենցիայի որոշ մասի դէմ, որը «լուսաւորի, մասնաւոր ժողովում աշխատելով խաղաղարար ոգով առ երևոյթս, իրապէս ոգէս թուրք ամբոխի մէջ եռանդուն կերպով պրոպագանդա էր անում հայերի դէմ»։ Այնպէս է դուրս գալիս, որ ինչպէս Բաքուում, Երևանում, Նախիջևանում, Շուշում, Թիֆլիսում, այնպէս էլ Գանձակում, ոչ վաղարար, ամէն բանի մէջ մեղաւորը միմիայն վայրենի թուրքերն են, որ ծարաւի են արեան ու կողոպտի, իսկ հայերը, այդ «ղժբաղդ, մոռացված և անդէն» ժողովուրդը, միշտ էլ զոհ են դառնում, կանխելով իրանց տների ամրաշէն պատերի յետևում, հարիւր են կարոտանում պաշտպանվել թուրք ամբոխի հրոսակների դէմ, որոնք լաւ զինված են արդաձիգ հրացաններով, մինչդեռ իրանք չունեն համարեա ոչ մի զէնք և այլն և այլն։ Հայ-թուրքական կռուտների հարցի մասին ասածն ես գրել թեր և գէմ, որ մենք չենք կրնի այլ ևս, բայց մեր բարոյական պարտքն է լուսաբանել Գանձակի անցքերը ամենայն ակնութիւն կերպով, որպէս զի ապացուցանենք սուտիները և դիտաւորեալ լինելը այն բոլոր մեղադրանքների, որ բարձում են միմիայն թուրքերի վրա։

Հայերի ու թուրքերի թշնամական յարաբերութիւնների սկիզբը պէտք է համարել Բաքուի փետրվարեան կռուները։ Ասիական նաւամարտը այդ հրդեհը բանեցրեց Երևանեան նահանգի գնեռան մասերը, իսկ յետոյ արդէն Շուշու և Գանձակի նահանգի մի քանի գաւառները։ Տարբ ամսվայ ընթացքում Կովկասի ոչ ամբիտամն էլ, որ տեղի ունեցան այդ դժբաղդ դրամայի անակնկալութիւնները, Գանձակը անդադար և վատագուռ վայրենիների մէջ էր ընկնում, և միայն թուրք հոգևորականութեան, ինտելլիգենցիայի, այլ և թուրք-ռուսական ազնիվների շնորհիւ աղջողվում էր փոթորիկը հեռացնելու։ Գ. Խանասորի հաստատագրումները թէ ռուսական տեղեկագրերում հարիւրապատիկ ուռճացան։ Ինչպէս Գանձակում, Նախիջևանում, Երևանում, Բաքուում, Թիֆլիսում, այնպէս էլ Գանձակում, ամենայն դէպքում, հայերը սարսափելի տանջանքներ կրեցին։ Ինչպէս Բաքուում, Գանձակում ևս հայերի գլխաւոր թշնամիներ հանդիսացան թուրքերը։ Գանձակի գաւառում սկսվեցին կատաղի կռիվներ հայերի ու թուրքերի միջև։ Ամենայն դէպքում հայերը ոչ օրի համար գազանութիւն չէր, որ հարիւրաւոր կողմերը դնվում էին իրար դէմ անկարգութիւններ ծաղելու դէպքերի համար։

Գիտուած էր թուրքի համար Ռուսաստանը, երբ քաղաքի մէջ բացարձակ շրջում էին ինչ որ մութ անձնաւորութիւններ երկար փտախներով, որոնք «խուտ»։ Հարցրեցի այդ դիմերում հայ ազգաբնակութիւնը խումբերի հետ միասին եռանդով վարվում էր հրացանաձգութեան մէջ, իսկ Նորաշէնի փողոցում բռնվում էին ռումբեր և այլն։ Իսկ երբ մենք զիմում էինք սարիկասութեան խնդրելով այդ անկարգութիւնների առաջն առնել, որ յուզում էր թուրք ազգաբնակութեանը, այն ժամանակ նա ցոյց էր տալիս մեզ հայ յեղափոխական կուսակցութեան հրամանը, որով արգելում էր հայերից զէնք խլել սպառնալով սպանել։ Հակառակի է որ թուրքերն էլ սկսեցին զինվել, բայց յամենայն դէպս կարճ ժամանակամիջոցում չը կարողացան այդ հարցում հասնել այնպիսի հետևանքների, որին արդէն հասել էին հայերը, աշխատելով այդ «ղժբդ» վրա 15 տարի շարունակ, յեղափոխական «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան զեկավարութեամբ և ունէին անագին զրամական ֆոնդ։ Հայերի շրջ սպառազինումը նկատելով նոյնպէս զիներալ Մարտան քաղաքի հայկական մասը շրջայայելիս, որի մասին նա ասաց երկու կողմերի պատգամաւորների հաշտութեան համար գումարված խորհուրդում։ Նա ուշադրութիւն դարձրեց նոյնպէս այն բանի վրա, որ օֆիցերների զեկուցմամբ, հայերը ռազմական (շանցելի) գործիքներ էլ ունեն։ Այդ միտնդրը նկատել էին տեղական զօրքի օֆիցերները նոյնպէս, երբ գեկտեմբերի 10-ին, մի կաթոլիկ զինուորի թաղման ժամանակ, բացի բազմաթիւ հայերից, որ ուղեկցում էին թաղման հանդիսին գլուխ ունենալով զիներալ-նահանգապետ պ. Ֆիլիշերին, ռազմական կարգով գնում էին զինուորական վերջին պատիւը տալու 150 հոգի զինված խումբեր կարմիր գրօշակներով։ Մի խօսքով, կատարվում էր շատ սպառազինութիւն, որը մարդկանց պատում էր շարունակ զրգռված դրութեան մէջ։

Միաժամանակ Գանձակի գաւառում սկսվեցին կատարվել հատ-հատ սպանութիւններ հայերի ու թուրքերի միջև ազգային հոգի վրա։ Ազգային ենք ասում այն պատճառով, որ սպանութիւնները լինում էին գաղտնաբար, օրենակ, կորում էին գլուխները, ականները և այլն։ Եթէ մի որ և է տեղ պատում են մի հայի, գրանից յետոյ անմիջապէս մի այլ տեղ սպանում են թուրքի, եթէ սպանում են երկու թուրքի, սպանում են երկու հայերի և այլն։ Այդպիսով վերջին ժամանակներս երկու կողմից էլ սպանված են մօտ 60 մարդ։ Դեռն բան հարկաւոր է, որ ամէն մի սպանութեան դէպք գաւառում համարեա երկրորդ օրն էլ յայտնի էր դառնում և քաղաքում վրդովմունք առաջացնում։

Քաղաքարար մասնաժողովը հաւաքվում էր համարեա ամէն օր և, ծրարելով բոլորի կարելորութիւնը, բոլոր միջոցները ձեռք էր առնում ազդարարութիւնը հանդարտացնելու։ Բոլորներան աշխատում էին, գտնել թայլ չը տալ այդպիսի դէպքերի կրկնութիւնը քաղաքի մէջ, բայց, դժբաղդաբար, այդ տեսակ սպանութիւնները այստեղ էլ սկսվեցին։ Հայկական մասում դարձեալ սպանեցին երկու նամազլիքներ—թուրքերի, թուրքական մասում կրան 2 հայեր, յետոյ այդում սպանվեց բաղմանդամ մի թուրք, հայկական մասում փորձեցին խեղդամահ անել թուրք քաղաքապահին, և խլեցին նրա զէնքը, և այլն։

Հոկտեմբերի 27-ին քաղաքում սաստիկ յուզմունք էր տիրում. լուր տարածվեց, իբրև թէ հայերը կոտորեցին թուրքական Սարի-սու գիւղը։ Սակայն երեկոյեան դէմ պարզվեց, որ հայերը յարձակվել էին այդ գիւղի վրա և յանան հրացանաձգութիւնից յետոյ, քշել տարել էին 40 գլուխ սնասաւոր։ Նոյեմբերի 12-ին, քաղաքից 12 վերստ հեռաւորութեան վրա, չոլմարգի հայերը յարձակվեցին բորչալուցի թուրքերի վրա, և միայն վրա հասող կողմերը ազատեցին նրանց փրձանքից։ Մի խօսքով, օրեց օր յարաբերութիւնները վատանում էին, թէև հեռու էին խրքական ընդհարումներից։ Նոյեմբերի 10-ին կորաս մի պարսկահատառակ։ Նրա գիակը, գլուխը կտրած և ձեռները յետևին կապած, գտան կօպակների Նոյեմբերի 24-ին միայն, զենիրալ Մարտանի ներկայութեամբ, հայի այդ. մէջ մի ուրիշ թուրքի գիակի հետ միասին մի և նոյն գիշերը սպանված։ Իսկ Նոյեմբերի 12-ին Աբեան Աթայևի և Համբարձում Ապրեսովի այգիների մէջ ատրճանակի զնգակով մահացրեցին վերջերս ազատված կրծքից Ջրաբացան պարսկահատառակ Քերբալա Հասան օղլին, որին, քաղաքի 2-րդ մասի հայ պրիստաս Կամսարականի, ամսի 12-ի № 8048 գրած զեկուցման համաձայն, վերաբերել են երկու հայ հրխասարդներ (հայկական մասում)։ Մի և նոյն գիշերը վերաբերը մեռաւ։ Նոյեմբերի 18-ին, մօտաւորապէս ուսուցման ժամի 6-ին զարձեալ հայկական մասում մի քանի հայեր յարձակվելով Թօգանլի գիւղի բնակիչների վրա, նրանցից երկուսին սպանեցին հրացանի ինն զնգակնեով, երրորդին վիրաւորեցին, իսկ չորրորդը հազիւ կարողացաւ փախչելով ազատվել ու յայտնել պրիստաս Կամսարականին։ Այս վերջինի զեկուցմամբ, նոյեմբերի 26-ին № 8221. այն ժամանակ, երբ նա ամսի 18-ին, մօտաւորապէս առաւօտեան ժամի 8-ին, քննիչ Լեռաուերի հետ միասին գտնվում էր այդ գիակների մօտ, Յօր-Բազեր կոչված հայկական այգիների մէջից լսեցին մի քանի հրացանի ձայներ։ Ինչպէս պարզվեց յետոյ, մի քանի մօլլա-Չալլիվեցի թուրքեր գնում էին դէպքի տեղը գիակները վերցնելու, բայց նրանց հայերը զիմաւորեցին հրացանի զնգակներով։ Թուրքերը փոքրաքաջաբար պատասխանելով նրանց, պաշտպանվելով վերադարձան իրանց Թաղը։ Մինչդեռ հայերը շարունակում էին նրանց հետևեր Այտուեղ հրացանաձգութիւնը սաստկացաւ և հետզհետէ տարածվեց դէպի Գեոնդուլովսկի (Կօրնիայի) փողոցը և Հաջի Մէլիքի և Զալլի թաղերը (Մօլլա-Չալլի, Զալլի և Հաջի-Մէլիքի), թուրքական թաղերը են, գտնվում են հայկական քաղաքի մասերում, Գանձինկի գետի աջ ափում)։ Քիչ յետոյ հրացանաձգութիւնը քաղաքի հրկրորդ մասից անցաւ առաջինը, սկսեցին հրացանի ձայներ լսել Շէյթան բաղչում և քաղաքային—հրապարակի վրա։

Այժմ հարցնում ենք, ինչ մեղք ունէր այդ տեսակ թուրք ինտելլիգենցիան, երբ շատերը դեռ ևս տնից էլ չէին դուրս եկել. դէպքը սկսվեց առաւօտեան ժամի 10-ից։ Ուստ է, որ ինտելլիգենցիան գիտէր պատրաստվող չարդի մասին, սուտ է նոյնպէս, որ դեռ ևս նախորդ օրը երեկոյեանից սկսել էին քաղաք մտնել մի քանի հարիւր հոգուց բաղկացած թուրք հրոսակները։ Ոչ օր դրա մասին ոչ միայն նախորդ օրը, այլ և նոյն օրը վաղ առաւօտ չէր իմանում։ Նոյն իսկ շատ հաւատական է, որ երկու թուրքերի սպանութիւնն էլ առաջ չը բերէին այդ կատաստրոֆան, եթէ հրացանաձգութիւն չը լինէր, որը սկսեցին հայերը քաղաքի երկրորդ մասում։

Մենք, ինչպէս և ամենքը, խորին կերպով համոզված ենք, որ ամեն տեսակ թարմ տպաւորութիւններ փշա տեղի են անկեղծ, իսկ այդպիսի թարմ տպաւորութեան տակ, Չարդի երրորդ օրը զիներալ-նահանգապետ Տակայշվիլու ասենը, Թիֆիսի պատգամաւորներ պ. պ. Գոկչայեվի, Զրէլայեվի և Թասիսօվի նոյնպէս և հայ ու թուրք պատգամաւորների ներկայութեամբ, հայ պատգամաւորներից երկուսը՝ բժիշկ Զաքանցը և պ. Սերեբրակիանցը իրանց ճառի ընթացքում ասին, որ իրանց խորին համոզմունքով, նոյեմբերի 18-ի Չարդը միանգամայն անսպասելի էր ինտելլիգենցիայի ու մասնայի համար, ինչպէս հայ, նոյնպէս և թուրք, և որ դա խուլիգանների գործ էր, որ ստրեցին այդ ոճրագործութիւնը, որպէս զի յետոյ սկսեն թալանել։ Եւ արդարև, եթէ թուրքերը ունենային նախօրօք գէթ որ և է մի կազմակերպութիւն, կառուցած մտքով, կարող էին ազատվել այնքան բազմաթիւ հայեր կամուրջի վրայով, և իրանք թուրքերը կազատէին այնչափ հայերի,

Գինիերալ-մայոր Ֆիլիշերը ինքը ասնիւ վկայ է այն բանի, թէ ինչպէս թուրքերը տասնակներով նրան էին յանձնում ազատած հայերին։ Վերին ստրճանի վիրաւորական է, որ հայերը իրանց հիւանդ ջղերով անպատճառ ամենանութիւնը և միշտ անկարգութիւններ ծաղիլուց յետոյ, պէտք է ամբողջվին մեղադրեն առաջին պատասխանում։ Նրանց կարծիքով մեզաւոր են և բարձր իշխանութիւնը, և ոստիկանութիւնը, և բնակիչը, և ինտելլիգենցիան, առնասական բոլոր, առանց բացառութեան, թուրքերը։ Իսկ իրանք հայերը թէ՞նչպէս, չը լինի թէ, իսկապէս, այդ «ղժբաղդ», «մոռացված» և «անդէն» ժողովուրդը այնքան թոյլ է, որ նրան կարող է ծեծել ամէն ոք, ով որ ցանկանայ։ Եթէ այդ այդպէս է, ապա ուրեմն ինչու համար է զէնք շողշողացնելը, հրացանաձգութիւնների մէջ վարժվելը, այդ աումբերը, այդ գլխովին յարձրատակելը այն ատրճանի, որ մինչև անգամ 17—18 տարեկան աշակերտուհի օրիորդները նկարվում էին 4 հատ փամփուշտներով (պատրօնատներով) կապած, գօտու մէջ խրած ատրճանակը, մի ձեռքում բռնած հրացանը, իսկ միւսում—վիզոցարը։ Ինչու՞ համար են այդ երկար փամփուշտներով խումբերը, ինչու՞ համար են այդ աւազակային խմբերի առաջնորդները՝ զանազան Համազասպներ, Արամներներ և այլն։ Իսկ պ. Ատասխանը գեռ զարմանում է, որ թուրքերին օգնելու եկան 9 խումբ փախստականներ։ Ինքնապաշտպանութեան համար։ չէր ինքնապաշտպանութեան համար չէր, արգեօք, որ Թիֆլիսում պ. պ. կուլտուրական հայերը կամենում էին ջնջել նոյն քաղաքի մի բուռ թուրքերին և միայն չէզոք հասարակութեան միջամտութիւնը մասամբ յետ կասեցրեց նրանց այդ անպատասխան քայլից, թէպէտ, այնու ամենայնիւ, միայն Թարփալի հիւանդանոցում օգնութիւն է հասցրված ոչ պակաս քան 300 վիրաւորների, որից 90% թուրքեր են, (Տեսէք «Կովկազ» թերթը)։

Զիանշիրի գաւառապետ Պիսիվարովը այսպէս բացարձակ յայտարարից, որ Գանձակի ազգաբնակիչները չէին կարող ներգործել Զիանշիրի գաւառի ազգաբնակութեան վրա, եթէ հայերը չայրէին Դամիրլար թուրք գիւղը, որ հարան Թալիշ գիւղի հայերի ասելով, արեց Համազասպը իր ուղղակիմտով։ Ինչ հարկ կար այդ բոլորին, եթէ զրանից յետոյ անմիջապէս թուրքերն էլ այրեցին Զայլի, Վերեի Զայլի, Ներքևի Սայսուրան և պաշարեցին Սարովը, որը ազատեցին այնտեղ գտնված կազակները։ Նորից ենք հարցնում, ինքնապաշտպանութիւն չէ գա արդեօք։ Պարոններ, Աստուծուց փախեցէք։ Դա ինչ որ կասկածելի է։ Հայերը փոքրաքանակ ուռած իրանց խնդիրքի մէջ յայտնում են թուրքերի կատարած կողոպուտների և անկարգութիւնների մասին, իսկ իրանք ազատեցել են, երևի, շտապելով, ամփոփել այդ խրնդիրքի մէջ հէնց իրանց, հայերի, ուսերած իրանց մասում 400 ուելի թուրքական ոսկիների Հաջիբեկովում հրդեհված թուրքական բոլոր ամբարանոցների մասին։ ոստիկանութիւնը ընդել էր յանցանքի վայրում 14 հոգի հայերնդցի հայեր՝ կողոպտված իրերով, որի համար արդէն սկսված է նախնական քննութիւն, և 72 հոգի, որպէս յանցաւոր պատասխանատուութեան են ենթարկվում։ Այնուհետև, ինքնապաշտպանութեան համար էր, արդեօք, որ զեկտեմբերի 12-ին գիշերը հայերը յարձակվեցին Բալչիլի գիւղի վրա, որը այրեցին բոլորովին, և սպանեցին 25 հոգուց աւելի թուրքեր, առնասական կանանց և երեխանների, իսկ 10 կին իրանց հետ գերի տարան։ Վերջապէս հայերը ինքնապաշտպանութեան համար չէր, որ յարձակվեցին, թէև իրանց համար մեծ կորուստով, Զայլու և Թօփալդասլու գիւղերի վրա, հաշտութիւն կնքանալուց յետոյ։

Ասատած հեռու պահի մեզ արդարացնելու նոյն իսկ այդ անողորմ հերարատան պատերազմը, որը բոլորովին անօգուտ է ինչպէս մեզ, նոյնպէս և միւս կողմի համար։ Պէտք է քար սիրտ ունենալ, որպէս զի այդ անմիտ կոտորածի սարսափելի հետևանքներից մարդ չը յուզվի։ Բայց այդ դէպքում ինչու՞ նա այդքան յա՛ռ ու կերպով շարունակվում է 11 ամսից աւելի։ Թէ նրան ոչ ժամանակ կայ, ոչ վախճան։ Մենք համաձայն ենք, որ մասամբ թուրքերը մեղաւոր են, բայց թող ասեր, վերջապէս պ. պ. հայերն էլ մի քիչ անկեղծ լինեն ու քաղաքացիական քաջութիւն ունենան խոստովանելու, որ հայերի և թուրքերի բոլոր ընդհարումների մէջ միշտ և ամենուրեք, ինչպէս և Ղանձակում, սկզբնապատասխանողները իրանք էլ եղել, որ հասատատում էր ամէն անգամ, և ասանձնապէս Գանձակի բարձր վարչական և դատաստանական իշխանութեան կողմից, թող նրանք հրաժարվեն այդ հերիաթից, որին անուանում են «ինքնապաշտպանութիւն». զրան արդէն ոչ օր չէ հաւատում և զրանով այլևս չէ կարելի մոլորեցնել հասարակութեանը։ Հարկաւոր է զօրեղ կառավարչական իշխանութիւն այդ եղբայրասպան պատերազմին վերջ տալու համար, որը կովկասի լաւ այժերի օժանդակութեամբ պէտք է հոգ տանէ հեռ առնելու մեղաւորներ նոյն նպատակով, հակառակ դէպքի պատասխանը ամէն օր իր էջերը կը մատնէ նորանոր արտաքրքներ, մինչև որ ժամանակը կարասանէ Կ՝ վերջնական խօսքը։ Գանձակ քաղաքի թուրք հասարակութեան ներկայացուցիչներ՝ երդուեալ հաւատարմատար Ադել-խան Զիանթիսով, երդուեալ հաւատարմատար Ա. Խաս-Մամեդով, Ալէքսեր ըէդ Բաֆիմբէդով, Մամէդխան Զիանթիսով, Հաջի-Միր-Կազիմ-Համզայեվ, Ասան Թօյսկիյ, Մարտան Իսա ըէդ Շանդամանով։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս յունվարի 18-ին

«Յառաջ»-ի լրատուի (№ 5) տուած այն լուրը թէ սիւնիների պետ Մուֆտին Արէշում պահանջել է առանձնված կանանց անունները, և չի կարողացել ստանալ, ուրեմն Արէշից տարված տեղկութիւնները չարտաքնցրված են...

Այդ մասին կասեմ որ հաստատ տեղեկացել եմ և ահա կրկնում եմ, որ այդ լուրը չարտաքնցրված չէ։ Ուստի եթէ Մուֆտին, զան իշխանութիւնը ասն ինձ իմ կեանքի համար ապահովութիւն և ուղարկեն ինձ, ես կը գնամ անմամբ, ինչպէս տեղացի, և երևան կը հանեմ, ոչ թէ մի կին, թուրքերի մօտ, այլ շատերին, ոչ թէ մի օրիորդ, այլ շատերին, վերջապէս բացի չափանշանների գուրս կը բերեմ Արէշի անշափահաս (12 տ.) հերիներից առայժմ մէկին, որը մի քիչ առաջ տարբերում էր դպրոցում հայերէն, ռուսերէն, իսկ հիմա թուրքի մէջիրատոր մոգիտի ծալաց ուսանում է զուրանը, շերեաթը, նամազը և այլն...

Ես ապահով չեմ յիշում վերոգրեալների անունն ազգանունները ու տեղերը, չը զրուցներու համար թուրքերին, որպէս զի չը զիմեն ծածկելու, վերոյշեալ եղելութիւնները։ Իսկ թէ, յանկարծ գրածիս համաձայն միջոց ասն երևան հանելու հետևեալ բարարոտութիւնները....

Այո, մեր անարգութիւնները գալիս են տարա-տարա, կայծակի նման, մէկ մէկուց յետոյ...

... Հայերիս մի մասը չարաչար կոտորվեց, մի մասը թուրքացան, մի մասն էլ ձմեռվայ զանազան ասնդանքներից փախաւ քաղաքներ և իր ցաւերի մի քանի մասերն էլ թափեց խեղճ քաղաքացիների զլխին, որոնք ինչպէս ասեն. ասնդվե՞ն իրանց համար, թէ եկողների համար, այսուհետ էլ հայերս խեղճ ենք. իսկ թուրքերը ուրախ...

Տէր—Եղիշէ

ՆԵՐԲԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Անառաջ Կուզմինսկին, այարաելով իր հաշիւը Բագու քաղաքը և Բագուի նահանգը ընդունելու վերարերմամբ, այն եզրակացութեան եկաւ, որ գեռարարան զէպքերը առաջացել են ազգային-ռնտեսական ընտրութիւն ունեցող պատճառներից։ Յեղափոխական շարժումը կատարելապէս նպաստաւոր հող պատրաստեց նրանց համար, իշխանութիւնների անգործութիւնը միջոցներ տուեց նրանց ասրսափելի մեծ ծաւալ տանելու։ Հետևանքն այն եղաւ, որ Բաքուի ոստիկանութեան տեղեկութիւնների համեմատ, սպանվեցին 232 մարդ, որոնցից 192 հայ, 36 թուրք և 4 ռուս։ Վիրաւորվեցին 185, այդ թւում 66 հայ, 83 թուրք և 36 ուրիշ ազգութեան ներկայացուցիչներ։ Սակայն սենատորը լիակատար տեղեկութիւններ չէ հաստատում զրանց, որովհետև շատ սպանվածների և վիրաւորների, մասնաւոր մասնեղականներից, արարկ և թաղելու են իրանց ազգականները, ասանց յայտնելու զրանց մասին ոստիկանութեանը։ Մի և նոյն ժամանակամիջոցում կողոպտվել են 138 ասեարական հիմարկութիւններ, խանութներ, արհեստանոցներ և մասնաւոր բնակարաններ։ Դրանցից 97 հայերին են և 30-ը թուրքերի։ (Слово)։

—

Նախնական քննութիւնը զեներալ-մայոր Գրեակովսկին սպանողի մասին, վերջացել է արդէն և ներկայացրված է Կովկասեան զինուորական նահանգական դատարանին դատելու պատերազմական ժամանակի օրէնքների հիման վրա։ Մեղադրեալը—Բօգի գիւղի բնակիչ Արսէն Զօրշիաշվիլի—կամենգանակի վարչութիւնից, ուր նա պահվում էր ոճրագործութեան ոճրից, փախցրված է գենուրական հիւանդանոցը բժշկութեան և քննութեան համար, որովհետև ոճրագործը մինչև այժմ էլ գոնվում է անդադար դրութեան մէջ և կերակրում են նրան արհեստական կերպով, փորը կամ անելով։ Բժիշկները ենթադրում են, որ ոճրագործը ուղղային ցնցումն է տացել։

—

Շաբաթ, յունվարի 21-ին, Թիֆլիսի Միքայէլեան հիւանդանոցը ուռնեց հոմեռա կերպով բժ. Դ. Օրբելու քանուհինդամակը։ Ժամի 12-ին հիւանդանոցի և մի քանի օտար բժիշկների ներկայութեամբ հիւանդանոցի եկեղեցում կատարվեց մաղթանք, որից յետոյ ներկայ եղողները հաւաքվեցին դանիճ, որտեղ հիւանդան-ցի ուտ բժիշկ պ. Թուրկօն կարդաց յօրելեարին նուիրված ուղերձը, որի մէջ ընդգծված էին բժշկի բոլոր արժանաւորութիւնները, յատկութիւնները և մասուցվեց մի ոսկեայ գեղեցիկ մեդալ։ Մեդալի մի երեսի վրա փորագրած է բժշկանութեան նշանաբանը, իսկ միւս երեսի վրա՝ սուրբգրութիւններ. յօբելիարը զոհացված պատասխանեց իր ընկերներին և յայտնեց իր խորին շնորհակալութիւնը։ Նոյն օրը սատպիտալում հանդիսաւոր ընթրիք զանազան տեղերից։

—

Կովկասեան գեղարուեստը խրախուսող ընկերութեան պատկերասանդէսը, որ բացված է «Քաղաքի Ցանգարան» օրերումս փակվելու է։ Շատ ափսոս, որ այսպիսի աշխոյժ և աչքի ընկնող ցուցասանդէսը առաջ եկաւ շատ անուշ ժամանակ։ Անուշով, որովհետև ամբողջ հասարակութեան միտքը զբաղված է խնդիրներ՝ որ գեղարուեստը թողել է միանգամայն անհաշտ, նոյն իսկ բոլորովին մոռացել։ Մեր լրագիրը, որ միշտ երկար սիւնակներ է նուիրել նկարագրելու ներին այս անգամ մեջիցդ չը գտաւ քննութեան առնելու ցուցադրած երկերը, որոնց մէջ գտնվում են այնպիսի լաւ և ուշադրաւ աշխատութիւններ, որոնք արժանի են հասարակութեան և կրիտիկի կատարեալ ուշադրութեան։ Երբ ամենուրեք երկիւղ է տիրում, երբ ամեն օր սպանութիւնների և թալանի նոր նոր լուրերը են մեզ զրդռվում, այնտեղ մի պահում կատարեալ անդորրութիւն ու խաղաղութիւն է թագաւորում։ Ինչպէս լսել ենք, մի քանի օր կրկին բաց է լինելու հանդէսը, ուր ի թիւս բազմաթիւ զործերի՝ գտնվում են պ. Բաշինջաղեանի «Հայոց զերեզմանատունը», Զանկովսկու «Բօրժօմը», Թեոլեմեղեանի «Տրդատ թագաւորը» (շատ ապող նկարված է այն մարտաբաց արձանից, որ գտնվում է Լուվրի թանգարանում, Պարիզում, և նուիրված է նկարչի կողմից էջմիածնի թանգարանին, որի զեկավարները արժանի (!) չեն համարել կանոնաւոր շրջանակի և ապակու տակ ամփոփել։) Կանդաուրովի, Շմերլինգի, Թաղէոսեանի, Լօնգօի, Շամշինեանի կտիրներները և էլի շատ նկարիչների աշխատութիւններ։ Այս նկարների հաւաքածուն, որ նախորդներից զերազանց է կարծես, ճակատագիրը ցանկացել է մասնել կատարեալ անաջողութեան յանախարդների նկատմամբ։

—

Կովկասի փոխարքային օգնականներ՝ զենեզալ-լեյտենանտներ Մարտա և Շերբինկին և գաղտնի խորհրդական Սուլթան-Կրիմ-Գիրէյ, իբր թէ հեռանում են իրանց պաշտօնեներից։ Գենեզալ Շերբինկինի փոխանորդ անուանում են զենեզալ Ալիխանովին։ (Нов. Вр.)

—

Թիֆլիսի Միքայէլեան հիւանդանոցին կիս զիակնանաուութեան դանիճը մի կատարեալ խարտաուակ տեսարան է ներկայացնում և զարաթութեան ասելիքները թափած են մի սեռնակում և կրօնական արարողութիւնների ժամանակ զանազան ապաձայնութիւններ են առաջանում հնդիցեալների ակրերի մէջ։ Այդ բաւական չէ. զիակնանաուութեան վայրը մի մութ նեկուզի մէջ տեղաւորված լինելով՝ լիքն է մեծ թւով սպված մկներով, որոնք եբրեմն թափվում են անխնամ ու անտէր մնացած զիակների վրա։ Մինչ հիւանդանոցի վարչութիւնը իր պարաքը չէ համարում այդ անկարգութեան վրա օր առաջ ուշադրութիւն դարձնելու և վերացնելու նրան։

—

Այս տարվայ յունվարի 26, 27 և 28-ին նշանակված է ազգաբնակների և հողային բանկերի բաժնետէրերի ժողովը՝ յետաձգ ելիք տարվայ լիազօրներին ընտրելու համար։

—

Կիրակի օրը, էկս օրից առաջ, Միքայէլեան փողոցում ատրկանութիւնը բռնեց մի կողով զէնք, որ յայտնի չէ ինչ ազգութեան մարդի երեսը ծածկված էր ձուվով, իսկ ներքևը դարձված էին զէնքերը։

—

Յունվարի 15-ին առաջին համաուսական մամիկական համաժողովի բացումը չը կարողացաւ տեղի ունենալ, որովհետև քաղաքապետը կարգադրել էր չը թոյլատրել ժողովները։ Այն ատն մասուքերը, ուր գտնվում են պրոֆէսոր Լէյգաֆի կաբինետը (ուր պէտք է տեղի ունենար համաժողովը) փակված էին, իսկ դրսի կողմից զրված էին զօրաքօշմարներ, որոնք չէ ոչ ոքին ներս չէին թողնում։ Նոյն օրն և եթ, տուաւօտեան, Պետերբուրգի համալսարանի Մանուրովին տեղական ատրիկանութիւնը ծանուցեց քաղաքապետի կարգադրութեան մասին։ Կրիտիկական է եկած պատերազմների զրութիւնը։ Եղողներ կան Թուրքիասան, Տօմսկի և Սեմիպալատինսկի շրջաններից։ Ներանք բարդն էլ տեղաւորվել են մայրաքաղաքի հիւանդանոցներում։ Երեկոյեան հիւանդանոցներից մէկում կայացաւ մասնեղականների ատրանը խորհրդակցութիւն, համաժողովի զրութիւնը որոշելու նպատակով։ Որոշվեց դիմել ներքին գործերի մինիստրին և կոմս Վիտտէին, խնդրելով թոյլատրել համաժողովի բացումը, որի նպատակն է քննութեան առնել մեմիսին ոնտեսական և ոչ թէ քաղաքական հարցեր։

—

Մայրաքաղաքի քիմնազիական շրջաններում վերջերս յամառութեամբ ասում են, որ արտասահմանեան փոխարութիւն կազելու համար ազատ կառավարութեան կողմից տրած անվճար փարձերի պատճառով նեկեսյուս կառավարչական շրջանները ծառայում են լրացնել պետական զանձարանի միջոցները, նոր չորրորդ նեքքին 5% փոխարութիւն հրատարակելով։ (Молва.)

—

Պետերբուրգի նահանգական դատարանում երկէ «Русь» լրագրին հարցրեցել են որպէս հանանական լուր, որ մօտ ապագայում սպասվում է ներքին այն բոլոր գործերի վերաբերմամբ, որոնք վերջերս սկսված են մասնաւոր դէմ։

—

Յունվարի 15-ին կայացաւ առաջին անգամ Ռուսաստանում կանանց պօլիտեխնիկական կուրսերի բացումը։ Նոր դպրոցը միակ թագուհան բարձրագոյն տեխնիկական դպրոցն է Ռուսաստանում։ Ներաբերեալ գրվել են 220 հոգի։

—

Վարշավայից «Вечерн. Гол.» լրագրին հաղորդում են հետևեալը. «Ազատող երիտասարդի լուրեր են հասնում Սեռլեցկի նահանգից։ Հաղորդում են, որ զինված զրդեռարարներ են աւերդ ունենում լեռների և զօրքերի միջև։ Ջիւռարական դրութիւնը Վարշավայում գարձել է իր ազդեցութիւնը։ Ուսանողը և արդեստարարութիւնը ապրատիպի ընկած են։ Բաղաքում սարսափելի չափերի են հասել ոստիկանների և անգործների թիւը։ Դրութիւնը աւելի ևս վատացել է նրանով, որ Վարշավայի լրագրութիւ բարեգործական ընկերութիւնները հասարեա թէ չեն գործում։ Երեկոյեան 7 ժամից յետոյ ոչ ոք չէ վատանդում փողոց դուրս գալ։

—

Հարաւում մի քանի լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւնն, ունձի ունենամիելիութեան փարերիսալ օրինագիծը չէ առաջարկված խորհրդին (Молва)։

—

Պետերբուրգ

2-րդ յարկի պատժամից և անյայտացան։ Ինչպէս գնդապետը ասում է, չարագործները եղել են 2 հոգի Եարալեանի բնակարանը նայելիս, տեսել են, որ գրասեղանի արկղը կոտրած է և սենեակներում թափված են թանկագին քարերի արկղները։ Բայց մինչ է գողացված և ինչ դումարի, Եարալեանի բացակայութեան պատճառով, յայտնի չէ։ Վիրաւորված գնդապետը ուղարկված է Մելիքյելեան հիւանդանոցը։

—

Յունվարի 21-ին, 5-րդ քաղաքամասի ոստիկանատան մոտ. Բօրչալուի գաւառի Արխալու գիւղի բնակիչ Թուրք Մանսուր Օրուջ Օղլին և յայտնց, որ յունվարի 16-ին, երբ նա անցնելիս է եղել ծածկած բազավանով, իր հայրենակից Թաղիր Դոշի Ղասում օղլու հետ միասին, նրանց վրա յարձակվել են մի քանի հոգիք և խլելով 251 ր. 50 կ., անյայտացել են։

—

Յունվարի 22-ին Թիֆլիսի զինուորական ֆելդշէրների ուսումնարանի կառավարչէը յայտնց 7-րդ քաղաքամասի պրիստաւին, որ յունվարի 21-ի լոյս գիշերը, ուսումնարանի բակի լուացարանից գողացված են զինուորների սպիտակեղէներ։ Կասկածվում են Նաֆթալուի բնակիչներ, Գրիգորիեվը և Բարիսովսկին։

—

Յունվարի 21-ին, առաւօտեան մօտ 11 ժամին, Անդրէևսկի փող. վրա, 3 անյայտ չարագործներ կողոպտել են Քութայիսի բնակիչ Շաղան Պետրոսաշվիլին. չարագործները գլուխ են նրան հողի վրա և գրպանից հանել են կաշէ քսակը 500 ր. թղթադրամով։ Չարագործներից 2-ը, որոնց Պետրոսաշվիլին անձամբ ճանաչում է, Ախալցխայի բնակիչներ են Ասոն Օչաքաշվիլին և Ցայլաղ Բագդասարիվիլին, որոնք ձերբակալված են և դատի ենթարկված։

—

Յունվարի 21-ին Թիֆլիսի բնակիչ Սվերիդոն Զապլաձէն (Զապլաձեանի փող. տուն № 29) յայտնց 1-ին քաղաքամասի պրիստաւին, որ յունվարի 20-ին երեկոյան, մօտ 8 ժամին, նրա բնակարանը մտան զինված անյայտ մարդիկ եաթաններով ծածկված և պահանջին զէնք, և երբ նրանք մերժում ստացան, սպառնալիքներով պահանջին խուզարկել տունը։ Զապլաձէն նկատեց որ չարագործները վերցրին մի կապոց ոսկու և արծաթի իրերով, որը պատկանում էր Ղազարեանին և որը հաշտարար դատարանի 1-ին մասի պրիստաւը պարտքի հաշվին ցուցակագրել և յանձնել էր պահելու համար։

—

Յունվարի 22-ին երեկոյան մօտ 11 ժամին, Մուխրանսկի փողոցի վրա, Մուխրանսկու տան մօտ, Թիֆլիսի բնակիչ Դաւիթ Գ. Դոբովաշվիլիի և Գօրու գաւ. բնակիչ Ալեքսանդր Շաթրովի մէջ վէճ ծագեց, որի ժամանակ վերջինը բեհրութով ձախ աչքից վիրաւորեց Դոբովաշվիլին։ Վիրաւորվածը ուղարկված է Մելիքյելեան հիւանդանոցը, իսկ յանցաւորը անյայտացաւ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Բէլգիական պատգամաւորների ժողով։ Ամէն անգամ, երբ ուրեմն է լինում բէլգիական պատգամաւորների ժողովում Լէօպօլդ թագաւորի մասնաւոր շահերի մասին, խօսել համարեա հակադիմադրական ցոյցերը անխուսափելի են։ Շաբաթ օրը պատգամաւորների ժողովում քննվում էր պրինց Ալբերտի, որ թագաւորի եղբայրդին է ու ապագայ թագաժառանգը, 200,000 ֆր. ռոճիկ նշանակելու հարցը։ Պատգամաւոր Պիրարը ապացուցանում էր, որ պրինցը դեռ ևս թագաժառանգ նամարվել չէ կարող, որովհետև կարող է պատահել, որ թագաւորին զաւակ ծնվի։ Մանաւանդ որ Բէլգիայում թագաւորդ դինաստիան երկրի համարները չէ վայելում, այդ տան պրինցներից մէկին այդպիսի խոշոր գումար ռոճիկ նշանակել լուրջ բողոքներ կը յարուցանէ մինչև անգամ միապետական կուսակցութեան մէջ։ Մի ուրիշ պատգամաւոր Մէլլմանը պայրանի էր յայտնում ժողովրդի հաշվով պրինցին ռոճիկ նշանակելու առիթով պատասում հարց զարթացնելու համար, որը ընդամենը երկու շաբաթ սրանից առաջ իր հօր, Ֆլանդրյան Կոմսի մահից յետոյ, ժառանգութիւն ստացաւ... 140 միլիոն։ Մինչեռ նախագահ Սմիտու-Դէ-Նայերին, որ պաշտպանում էր կրեդիտը, թոյլ չը տուին խօսելու։ Սոցիալիստների պարագլուխ Վանդերվէլդը և արմատականների պետ Ժանսոն վճռական կերպով խօսցին այդ գումարի յատկացման դէմ։ Վերջի վերջոյ նպաստը այնու ամենայնիւ ընդունվեց շնորհիւ պարլամենտի պահպանողական կուսակցութիւնը։

—«Одес. Нов.»-ի թերթը խօսելով եւրոպական նաւատորմի թիւրքական ջրերում արած ցոյցի հետևանքների մասին նկատում է. կարծում են, որ Բարբարոսդն Դուրը իբրև թէ դիմնանում այդ ճնշմանը, համաձայնվեց հանձնաժողովի մոցնելուն մակեդոնական ֆինանսների վրա։ Այդ վէճ էին, գոնէ, այն ժամանակ ասում հեռագիրները։ Սակայն այժմ պարզվում է, որ բոլորովին այդպէս չէ։ Մինչև դեռ միացեալ նաւատորմը զբօսանք էր կատարում Արխիպելագում կղզիներում, բաւականանալով գրաւումով այն մաքսատների, որոնց գանձարանում միայն 3 մինչև 5 բուբլի գրամ կար, Բարբարոսդն Դուրը, վախեցած ձևանալով, համաձայնվեց ամէն մի կօնտրօլի։ Բայց հէնց, որ խաբված դիպլոմատները յետ կանչեցին իրանց նաւատորմը, սուլթանը փոշմանեց և յայտնեց, որ ոչ մի կօնտրոլ նա չի թոյլ տալ և ընդունում է միայն «խորհրդակներ» այն էլ ենթարկված թուրքական իշխանութեանը։ Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ այդպիսի պայմաններում ոչ մի կօնտրոլի մասին խօսք լինել անգամ չի կարող։ Թուրքիան, ասենք, սա առաջին անգամը չէ, որ այսպէս ճարպիկ կերպով խաբում է Եւրոպային, որը իր բոլոր անյաղթելի նաւերով ներկայանում է մինոգամայն անկարող, երբ հարկաւոր է գործել արագութեամբ, վճռական կերպով, իսկ, որ գլխաւորն է, համերաշխ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

22 յունվարի

ՍԻՄՖԵՐՈՊՈԼ, 21 յունվարի։ Զեմսկի համագումարի համար ներկայացուցիչների ընտրութիւններ հետաքրքիր պահպանողականները դերակշռող ձայներ ստացան։ Ընտրված են Գօլովինսկի, Պրոսպէկտով իրաւակրքի և օրինականութեան ներկայացուցիչներ, Դէյլսալ և Դաբօնինս, որոնք հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստի կուսակիցներն են։ Պարզվեց, որ խիստ համաձայնված են, ինչպէս պահպանողական, նոյնպէս և ձախակողմեան կուսակցութիւնները։

ԿԱԶԱՆ, 21 յունվարի։ Նահանգական դատարանը որոշեց վերադարձնել խմբագրութեանը «Վոլժսկի Լիստոկ»-ի կալանաւորված 359 համարները։

ՀՌՈՎՄ, 21 յունվարի։ Կաբինէտի առաջ ֆօրտիսը յայտնեց պատում, որ մինիստրութիւնը պարտք համարեց հրաժարական տալ։

ՎԱՐՇԱՎԱ, 21 յունվարի։ Բատօմում փետրվարի 22-ին ռումբի պայթիւնից վիրաւորված ոստիկանապետ Մտանկեիչը մեռաւ։ Խնայողական դրամարկղերի դրամական մուտքը դպրի չափով սատկացել է։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 յունվ. «Նովոյէ Վրեմիա» հաղորդում է, որ Կուրլերի յանձնաժողովը գիւղացիների հողաբաժանութեան հարմար, վերջացրեց իւր պրարտմունքները։ Զանազան վարչութիւնների ներկայացուցիչները, բացի երկրագործութիւնից, միաձայն կարծիք յայտնեցին Կուրլերի նախագծի դէմ, որ առաջարկում էր մասնաւոր կալւածատիրական հողերը ստիպողաբար խլել ու յատկացնել գիւղացիներին։ Դատաստանական պալատը դատապարտեց «Սվօբոդնոյէ Սլովօ» թերթի խմբագիր Գօրոդէնկոյին, բանտարկան պատգամաւորների յայտնի որոշումները տպագրելու համար, նոյնպէս և այնպիսի յօդուածներ, որոնք զրգռում են զինուորական մասերին ապստամբութեան և պարտականութիւնները խախտելուն, երկու տարուայ բանտարկութեան և որոշեց լրագիրը ընդմիշտ դադարեցնել։

ԿՈՒՇՆԵՑԿ, 21 յունվ. (Տօմսկ. նահ.) Մանջուրիայից վերադարձած պահեստի զինուորների մէջ խլրտումներ են լինում։ Ամբողջ գաւառում, շնորհիւ վօլոսնոյ իշխանութիւնների կատարած գեղծումների, պատերազմ գը նացածների ընտանիքներին նպաստ տալու մէջ, իշխանութիւնները ծեծվում են։ Պահեստի զինուորները սպառնում են հրդեհներով։

ՐԻՅՍԿ, 21 յունվ.։ Գիւղացիները մեծ չափերով կորստում են կարինեաի անտառները։

ՊԱՐԻԶ, 21 յունվ.։ (Հաւաս) Եկեղեցական կալուածները ցուցակագրելիս՝ մեծ անկարգութիւններ տեղի ունեցան։ Պետրոս եղեգեցում, տաճարի ներսում հաւաքվելով մինչև 3000 հոգի, վճռեցին օրքին դիմադրութիւն ցոյց տալ։ Դռները փշրում, բաց են անում հրդեհաշէջները, գվարդեցիները, մերկացրած սրերով գրոհ են տալիս ամբոխի վրա։ Ցուցարարներից շատերը վիրաւորված են։ Հրդեհաշէջները, ասենքի վրա բարձրանալով, սրսկում են ջրով եկեղեցու մէջ եղածներին։ Վերջապէս եկեղեցին օրքիրը գրաւում են։ Տեսուչը ցուցակագրեց։ Դրսում տասը հազարից բացի ամբոխը ադմկալի ցոյցեր էր անում. ընդհարումներ էին տեղի ունենում կաթոլիկների և հակակրօնականների մէջ։ «Ժուրնալ-դէ-Դիեբա» և «Տան» թերթերը հանդուգն կերպով զատապարտում են անկարգութիւնները, նկատելով, որ եկեղեցական կայքերի ցուցակագրելը վիրաւորական չէ կրօնական զգացմունքների համար և անպայման անհրաժեշտ է նոր բէժիմին անցնելիս։

ԲԷԼԳԻՈՆ, 21 յունվ.։ Սկուպշչինան միաձայն հաստատեցին առուց սերը կառավարութեան վերջին պատասխան նօտային, որով նա մերժում էր Աւստրօ-Ունգարիայի պահանջները։

ՄՕՍԿՎԱ, 21 յունվարի։ Գեներալ-նահանգապետը յայտարարում է. «Զինուելով խնդրատուների թախանձանքներին, հնարաւոր եմ համարում փոխել, դեկտեմբերի 12-ից իմ արած կարգադրութիւնը՝ կէս ղիշերից յետոյ մինչև առաւօտեան ժամի 7-ը անից դուրս չը գալ և թոյլատրել փողոցներում երթևեկութիւնը ցերեկը և գիշերը ամէն ժամանակ։ Պահպանում է իր զօրութիւնը այն պահանջը, որ թատրոնները և գիշերային զբաղմունքները վերջանան երեկոյեան ժամի 11-ին, հաւաքները, պանդոկները և այլ այդ տեսակ տեղերը փակվին գիշերը ժամի 1-ին։ Այդ կարգադրութիւնը խախտող ճաշարանատէրերը և պանդոկատէրերը ենթարկվում են 300 բուբլի տուգանքի և մինչև երեք ամսվայ բանտարկութեան, բերդում կամ կալանաւորութեան։

ԿԻԵՎ, 21 յունվ.։ Երէկ ճանապարհին ասորիէվկի սանտօվից բնակարանները գնալիս, մի քանի հոգի յարձակվեցին քաղաքապահի վրա կալանավորելու խլելու նպատակով։ Յարձակվողներից մէկը ծանր վիրաւորված է գընդակով։ Կալանաւորը փախաւ։

ՎԻԵՆՆԱ, 21 յունվ.։ Մի եկեղեցում երեխաներին քարոզելու ժամանակ մի աղջիկ, ուշագնաց եղաւ։ Դէպքը սարսափ առաջացրեց, որ նամանաւանդ սաստկացաւ, երբ բղաւեցին «Հրդէ՛ն է»։ Ամենքն էլ նետվեցին դէպի դուռը։ Հետևանքը եղաւ մէկ սպանված, 21 հոգի ծանր վիրաւորված, որոնցից 5 մահացու և 13 թեթև։ Վնասվածների մեծ մասը 10-14 տարեկան երեխաներ են։ (Թղթ. բիւրօ)

ԵԱՐՕՍԼԱՎԼ, 21 յունվ.։ Վեցերորդ շրջանի հողատիրականութեան ժողովը որոշեց հոգևոր սեմինարիայի մանկավարժական խորհուրդին յանդիմանութիւն յայտնել իր սուտ բիւրօկրատական վերաբերմունքի համար զէպի կըրթութեան և դաստիարակութեան հարցերը։

Յունվարի 22

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, յունվ. 21։ Պատգամաւորների ժողովն ընդունեց մաքսային տարիֆի փոփոխութեան նախագիծը։ Նկատելի կերպով իջեցրված են գեղարուեստի առարկաների, երկրագործական գործիքների, ձիանների, գազ պատրաստելու համար քարածուխի մասնակարգման մաքսը։

ՓԱՐԻԶ, յունվ. 31։ Ուղղիչ դատաստանը դատապարտեց երեք ամսվայ բանտարկութեան Լարօշֆուկոյին՝ Կլօտիլդա եկեղեցու ցոյցերի ժամանակ ոստիկանական գործակալին ծեծելու համար։

ԹԻՖԼԻՍ, 21 յունվ. Զեմսկի համագումարի համար ներկայացուցիչների ընտրութիւններ հետաքրքիր պահպանողականները դերակշռող ձայներ ստացան։ Ընտրված են Գօլովինսկի, Պրոսպէկտով իրաւակրքի և օրինականութեան ներկայացուցիչներ, Դէյլսալ և Դաբօնինս, որոնք հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստի կուսակիցներն են։ Պարզվեց, որ խիստ համաձայնված են, ինչպէս պահպանողական, նոյնպէս և ձախակողմեան կուսակցութիւնները։

ԿԱԶԱՆ, 21 յունվարի։ Նահանգական դատարանը քննեց ժամանակաւորապէս դադարեցրած «Հիւսիսային Ռուսաստան» լրագրի խմբագրի մեղադրական գործը, որ կայանում էր երկաթուղային գործադուլ առաջացնելու յորդորման մէջ։ Խմբագիրը դատապարտված է 100 բուբլի տուգանքի։ Լրագրի լոյս տեսնելու արգելքը վերցրված է։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 յունվարի։ Գօմելում տեղի ունեցած անկարգութիւնների և հրդեհների քննութեան համար ուղարկված է ներքին գործերի մինիստրութեան խորհրդի անդամ Մավինը։ «Радикалъ» լրագիրը դատաստանական իշխանութեան հրամանով դադարեցրած է։

ՄՕՍԿՎԱ, 22 յունվ.։ Իշխան Գօլիցինի նախագահութեամբ կայացաւ Անկախ-Կուլթի սահմանադիր ժողով, որ միացնում է դեմօկրատական ուղղութեան գործող բոլոր սահմանադրական միապետականներին։ Հաւաքվեցին 200 մարդ, որոնց մէջ են իշխաններ Գրիգոր և Եւգենի Տրուբեցկոյները, պրոֆէսոր Ալեքսէեվը, ակադեմիկ Արսէնեվը։ Ժողովը որոշեց հետամուտ լինել սահմանադրական միապետութեան իրականացման և պաշտպանել ազատութիւնը ամէն ոտնձգութիւններից թէ վերևից թէ ներքևից, թէ աջից և թէ ձախից։ Ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրը, Մօսկվայում, երկաթ խօսակցութիւն ունեցաւ Մօսկվայի հանդիպակ պետական և մասնաւոր երկաթուղիների կառավարիչների հետ։ Մինիստրը միաք յայտնց, որ ներկայումս, երբ գործադուլների գլխաւոր մեղաւորները հեռացրված են, ծառայողների նեղութական դրութիւնը լաւացրված է,—երկաթուղային գծերում բնական կեանքը վերականգնելու բոլոր հարցերը կախված են երկաթուղային կառավարիչների գործունէութիւնից։—Մօսկվայի քաղաքական կուսակցութիւնները խմբվում են ժողովրդական թեկնածուների շուրջը։ Վճռված է չորս տեղերից մէկը պարտաւորապէս տալ քանուրին։

ԲԱԹՈՒՄ, 22 յունվ.։ Աջարացիները հեռագրով արտայայտեցին Կայսրին իրանց հպատակութեան զգացմունքները և պատրաստակամութիւնը-նոյն իսկ կեանքը չ։ խնայելով-պահպանելու երկրում կարգը և հանգստութիւնը։

ԹԷՄԻՐ-ԽԱՆ-ՇՈՒՐԱ, 22 յունվ.։ Ուսումնարանական տեսչի հրամանով արգելվում է ուսումնարանական հաստատութիւններում, ըստ լական և գիմնազիստ լինել ծնողների կամքի ժողովները։ Կամիսէարները միջնորդում են հաստատելու իրանց կազմած կանոնագրութիւնները։

ԼՕՆԴՈՆ, 22 յունվ.։ «Օբսէրվէր»-ի տեղեկագրով, Բալֆուրը և Զէմբերլէնը համաձայնութեան չեկան վերջին բանէկում, որ նուիրված էր ունեցեցիական կուսակցութեան ներկայ դրութեան քննութեան։ Լրագրի տեղեկագրով Բալֆուրի տեղը իբրև կուսակցութեան առաջնորդ կը գրաւի նախկին մինիստր Լօնդը։ Ունեցեցիականների կուսակցութիւնը այդպիսով բաժանվում է երկու ֆրակցիայի։

ՎԱՐՇԱՎԱ, 22 յունվ.։ Լուսաւորութեան մինիստրութիւնը յետաձգեց մինչև ընդ հանրական հաստատման հարցը վերաքննելը—Վարշավայի համալսարանի միջնորդութիւնը—լեհական լեզուով դասաւանդութեամբ սլավիանուլեհական լեզուագիտութեան մասնաճիւղ հաստատելու մասին։

ՕԴԵՍԱ, 22 յունվարի, Պետական Դումայում ընտրող վիճելու համար արված են 160,000 դիմումներ։ Օդեսայում հաւած են 11,900 հարկեր վճարող ընտրողներ։ Այսօր ընտրող յանձնաժողովները երեք տեղերում կազմեցին նախընտրական ժողովներ։ Աւսեցին զանազան կուսակցութիւնները հռետորները։ Կարգու կանոնի կուսակցութիւն կազմակերպում է առանձնակի ժողովներ։ Սիմազօգների հրէական հոգևոր կառավարութիւնների անդամները դիմում են ծուխերին առաջարկելով դիմումներ անել ընտրողական մասնաժողովներին։

ՎԼԱԴԻՄԻՐ, 22 յունվարի։ Նահանգի քաղաքների ընտրողների ամբողջ թիւը, առանց պետական ծառայողների—62,500 է, քաղաքների անշարժ կայքերի տերերի թիւը հաշվում է 15,000 հոգի, պրօմիսկան հարկ վճարողներինը՝ 13,000, անշարժ հարկ վճարողներինը—7200, անշարժ պրօմիսկան տուրք տուողներինը—6200, զեմստվայնի ծառայողներինը 1100։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 22 յունվարի։ Մինիստրների խորհուրդը հաւանութեան տուեց այն համաձայնութեան, որին եկան աւստրօ-ռուսական առևտրական դաշինք կապելու համար ընտրված գլխաւոր լիազօրները, և արգելք չը դրաւ վերջինիս ապրգելու դաշինքը, որը մինչևց արած զիջումներով և ընդհանուր տարիքի հաստատութեամբ, ներկայանում է հաւասարապէս օգտակար երկու հարևան երկիրների համար։

յունվարի 22

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 յուն.։ Քաղաքապետը փոխեց իր ժամանակաւոր արգելքները քաղաքական և անտեսական ժողովների համար, այն պայմանով, որ հոկտեմբերի 12-ի օրէնքները պահպանվին։ Մի մասնաժողով է կազմված քննելու ամերիկացի Զակսոնի մինիստրութիւնը՝ Բիդայի և Թէքսոնի մէջ ջրանցք փորելու համար ուսումնասիրութիւններ կատարելու։

Պետական խորհուրդի ընդհանուր ժողովում շարունակվում էր ընկերութիւնների և միութիւնների մասին եղած օրէնքների քննութիւնը։ Քննված ու ընդունված են ժամանակաւոր օրէնքներ պատասխանատուութեան ենթարկելու քաղաքական միտումներով զինուորների և քաղաքացիների և պաշտօնական անձանց կեանքի դէմ փորձ անելու համար։ Ներքին գործերի մինիստրը մինիստրական խորհրդին առաջարկեց պարբերական մամուլի համար լրացուցիչ օրէնքները։

Զինուորական խորհրդի մէջ կազմվում է մի մասնաժողով զօրքի կրթութեան համար և մի քանի հարցեր զօրամասերի ներքին կազմութիւնների մասին՝ հագուստ, սպառազինութեան, պաշարի և պարապմունքի վարժութեան մասին։

Այսօր թաղվեց Նեվսկի Լաւրում երաժշտագէտ Գլինկայի քոյրը, Շեստակովան, իր եղբօր գերեզմանի կողքին։ Ներկայ էին յայտնի երաժշտագէտներ։

Առևտրի մինիստրութիւնը Պետական Խորհուրդին առաջարկում է մի նախագիծ առևտրական հիմնարկութիւնների մէջ ծառայողների հանգստութեան մասին։

ՊՕԼՏԱՎԱ, 21 յունվարի։ Անգին բազմութեան ներկայութեամբ կատարվեց նահանգական վարչութեան սպանված աւագ խորհրդական Ֆիլիպօվի թաղումը։ Նոյն օրը երեկոյեան սպանված է Պօլտավայի երկաթուղիների արհեստանոցների կառավարիչ Լիժիներ Լիսովինսկի։ Ոճրագործը փախել է։

ԿՕՊԵՆՀԱԳԷՆ, 21 յունվարի։ Պալատական շրջաններում առանձին հաւատ չեն ընծայում «Դանէբրօգ» թերթի տեղեկութեանը, որ Բրնսուիկեան թագաւորի թաղումը կը կատարվի փետրվարի 1-ին կամ 2-ին։ Հիմք կայ կարծելու, որ թաղումը կը կայանայ ոչ շուտ փետրվարի 7-ից։

ՄՕՍԿՎԱ 21 յունվարի։ Մոսկվայի նահանգում, բացի Մոսկվա քաղաքից, ընտրութիւններին մասնակցում են 100,323 բանուր—292 գործարաններից, և երկաթուղային արհեստանոցներից։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 յունվ.։ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի նախագահութեամբ համալսարանների բարեփոխութեան մասին կայացած պրոֆէսորական խորհրդում, ընդունված է դասաւանդութեան առարկայական ձևը։ Ամէն մի առարկայի դասընթացը տևում է մէկ կամ երկու կիսամեակ։ Ֆակուլտէտը որոշում է ուսանողների և ազատ ունկնդիրների պայմանները։ Համալսարանում ծնելու ժամանակը սահմանափակված չէ։ Վկայական ստանալու համար պահանջվում է քննութիւն ֆակուլտէտի որոշած առարկաներից։ Իրաւունքի թեկնածութեան աստիճան ստանալու համար պահանջվում է լսել ֆակուլտէտի սահմանած թւով տարիներ և ստանալ ֆակուլտետի վկայական դիսսերտացիա ներկայացնելուց և պաշտպանելուց յետոյ։ Դիպլոմատիայի աստիճան ստանալու համար պահանջվում է քննութիւն առարկաների որոշ զուգադիպից և դիսսերտացիա պաշտպանելուց յետոյ։ Աստիճանները ծառայութեան ոչ մի առաւելութիւններ չեն տալիս։ Դիպլոմատիայի աստիճանը իրաւունք է տալիս դասաւանդելու բարձրագոյն մասնագիտական դպրոցներում։

ՎԱՐՇԱՎԱ, 21 յունվարի։ Երկրի գլխաւոր կառավարիչը դադրեցրեց ժամանակաւոր գեներալ նահանգապետի այն կարգադրութիւնը, որի համաձայն երեք օրվայ ընթացքում զէնքերը չը յանձնողները մահվան պատժի էին ենթարկվելու։

ՏԱԳԱՆՐՕԳ, 21 յունվարի։ Ոստիկանութիւնը ագիտատորների ժողովը բռնեց։ Գտնված են զէնքեր և թռուցիկներ։ Կալանաւորված են 24 մարդ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 յունվարի։ Երկաթուղային ներկայացուցիչներից կազմված մասնաժողովը վճռեց թոյլ տալ շաբաթի և բանվորական ներմուծումը Անդրկովկաս, Մինչև Ասիա և Պարսկաստան պատյաուղիով, թողնելով Վլադիկավկազի երկաթուղին, վճարելով իսկական անցած ճանապարհի համար։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԲԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱԶԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
մշտական ժամհակալներով։

Ելիզավետինսկայա փողոց, 101, տելեֆոն 1026.
Հիւանդների ընդունելութիւն ամէն օր։
Մ. Գ. ԱԶԱԶԱՆԵԱՆՑ 11—12 ժ.—մեզաքարեական, կաուլի և սեֆիլիս։
Ի. Ն. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆՑ 11—12 ժ.—ջրա ին, ներքին հ. և էլեքտրո-բուժութիւն։
Գ. Ն. ԴԷՄԻԴՕՎ—11—12 կ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։
Ի. Ե. ԱԽԵՏԻՄԵԱՆՑ 12—1 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։
Գ. Հ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ 12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Մ. Գ. ԿԻՄՕՆՑ. 1—2 ժ. վիրաբուժական հ.
Մ. Մ. ԵԼԶԻԵԱՆ 1—2 ժ. քթի, կոկորդի և ականջի։
Գ. Ա. ԲԷՅԼԻ—երեխայոց և ներքին հ.
Հիւանդանոցում բժշկում են հիպնոզով, կատարվում էլեկրօսկոպիական, բակտերիօլոգիական և քիմիական հետազօտութիւններ, նոյնպէս և ծաղկամատութիւն և ատամների (кормилица) ընտրոգութիւն։ Բժշկական խորհրդի վճարը 50 կոպ։ Օգնականի և համարտրդի վճարը ըստ համաձայնութեան։ Դիշերօթիկ հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է ընդհանուր սենեակներից և առանձին նոմէրներից։

(է.-ռ.-է.) 31—100

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՄՈՒԱՅՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրոնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից,
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և մեզանց. հ.
ԶԻԿՕՎԱՆ—9—10 ժ. աչքի. ներքին և նեռրպաթն
Զ. Ի. ԱԽԵՏԻՄԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական և վիրաբուժութիւն։
Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՅԵՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.
Կ. Ի. ԴԷԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի
Ն. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԳՈՆ-ԲԱՅԵՆ ՇՕՆԲԵՐԳԻՆԱ—1½-2 ժ. մանկաբարձուհի և կանանց հ.
Գ. Ց. ԳՈՒՐԴԵՆՕՎ—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—5—6 ժ. ներքին և երեխայոց հ և ծաղկամատ.
Ա. Ի. ԱԲԵԱՆՑ—6—7 ժ. ներքին հիւանդ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—7—7½ ժ.
Գ. Ա. ԱՐԻԱՆԻՆԻ. Կատարում է մեզաբ-քիմիական և բակտերիօլոգիական հետազօտութիւններ։
Վճարը 50 կ. չգնահատվող ձիր։ Հիւանդարանի բոլոր բժիշկներ և օգնականներ համար առանձին։
Հիւանդանոցում վերատեսչ
բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԹԱՓԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
յայտնում է, որ այս յունուարի 25-ին, ցերեկվայ ժամը 1-ին Քաղաքային տանը նշանակված է ուռուդ՝ քաղաքի գնդապան մասերի շրջաններում խնուդների սարայատակների նորոգութեան համար։ Աճուրդի պայմանների մասին տեղեկութիւններ օրական է առանալ ամէն օր, ցերեկվայ ժամի 10-ից մինչև 2-ը վարչութեան շինարար. բաժանմունքում։

1—3

Ծախվում են զանազան տեսակ գորգեր շատ էժան գներով. Թիֆլիսի Վելիկօխնեաժեսկի փող. № 41 տուն Ծովհաննեսի։

1—3

ՏԻԿԻՆ ՅՕՐՏԱՆՍ ԴԱՒԹԵԱՆՑ
Շվեյցարուհի, դիպլոմով—տալիս է ֆրանսերէնի դասեր՝ խօսակցութիւն, քերականութիւն՝ գրականութիւն։ Մէթոդ Բերլից։ Գերմաներէնի և անգլիերէնի խօսակցութիւն։
Հասցէն՝ Гудовичъ 6, домъ Питоева.

1—3

Մի հայուհի ցանկանում է դասեր ուտնենալ հայերէնից, ֆրանսերէնից. իսկ ռուսերէնից՝ մինչև առաջին դասատուն. գիտէ և երաժշտութիւն. համաձայն է գնալ նաև քաղաքներ, փոքր ընտանիքի մէջ. հասցէն՝ Графская ул., Троицкій переулокъ., д. Теръ-Никогосова № 4 и 7 узнать въ обществѣ учительницъ. (կ.ե.) 1—2

А. Агаронянъ. Расказы съ біографическимъ очеркомъ и портретомъ автора цѣна 30 к. Դիմարով առնողներին 30—40% զիջում.
Памяти великаго артиста П. 1. Адамяна. цѣна 10 к. Դիմել Армавиръ к/о. Армянск училище учителью А. Генджіанъ.

2—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ
ԱՂՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամէն օր
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վլադիմիրսկայա փողոց № 8։ (Ե.ռ.)35—11

ԲԺ. Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Ընդունում է մանաւորապէս սիֆիլիսի, միզային, վեներական և մորթու ախտ ունեցող հիւանդներին ամենայն օր, առաւ. 12—2 ժ. և 6—8 երեկ. Սօլօլակ, անկիւն Բերուսօվկի և Պասկիվիչ փող. № 33/15 տ. Մերիմանեանի (նախկին օրիորդաց 3-ը գիմնազ. տուն)։
(ա. օ.) 35—100

ԲԺ. Ն. ԵԱՐԱՄԻՇԵԱՆ
Ներքին, մանուկների, կաշուի և վեներական հիւանդութիւնների համար։
Ընդունում է ամէն օր առաւօտեան 9—12 ժ.
երեկոյեան 5— 7 ժ.
հասցէ—Արասարդեան հրապարակ № 9, մուտքը Շեվկօշնիկեան փողոցից № 1։
(Ե.Ռ.Կ.) 20—20

ԲԱՑՎԱԾ է 1906 Թ. ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՐՇԱԼՈՒՅՍ
Գրական, հասարակական, խղճական եւ տնտեսագիտական
ՕՐԱԹԵՐԹ
24 պատկերազարդ յաւելուածներով, որ կանոնաւորապէս լոյս կը տեսնեն ամիսը երկու անգամ։
Թերթի ձգտումն է պետական սահմանադրական կարգ, կովկասեան ներքին լայն ինքնավարութիւն, տեղական զեմստվօյական մասը միութիւններ և ազատ կազմակերպում այդ մասը միութիւններ։
Հողի բաւարար բաժիններ սակաւահող գիւղացուն, պետական և կալւածական հողերից, և օրէնսդրական բաւարարութիւն բանուորի կենսական պահանջներին։
Ընտրական սկզբունքի լայն գործադրումը ընդհանրապէս և մասնաւորապէս մեր դպրոցական գործի կազմակերպութեան, եկեղեցական կալւածների տնտեսութեան և հասարակական հիմարկութիւնների զեկավարութեան մէջ։
Թերթի գլխաւոր ուժը ուղղված կը լինի հայ կեանքի պահանջներն առաջ մղելու և աշխատելու նրանց իրականացմանը զեմոկրատ ոգով։
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ		ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՈՒՄ	
Տարեկան	7 ր. — —		32 ֆրանկ
Վեց ամիսը	4 » — —		20 »
Երեք ամիսը	2 » 25 —		12 »
Մի ամիսը	— — 75 »		4 »

	Մարկ	Դոլլար
Տարեկան	28	7
Վեց ամիսը	16	4
Երեք ամիսը	10	2
Մի ամիսը	3	1

Տարեկան բաժանորդները կարող են վճարել մաս-մաս. յունվ. 4 ր. և յունիսին 3 ր.
Ապատիկ բաժանորդագրութիւն չի ընդունվում
Կարելի է գրվել խմբագրատունը (Թիֆլիս, Գանովսկայա № 11) կամ